

ČERVENEC 2014 / ČR 59 Kč / SA 2,95 €

Země Světa

Černá Hora

Jiřina a Nikolina Vukovičovy
Černá Hora známá i neznámá ▶ 2

Jaroslav Skalický
Boka Kotorská ▶ 10

Jaroslav Skalický
Kotor ▶ 18

Zdeněk Blahůšek
Durmitorem na závratnou vyhlídku ▶ 24

Jiřina a Nikolina Vukovičovy
Jací jsou Černohorci? ▶ 30

Jaroslav Skalický
Gastronomie značky bío ▶ 35

Jaroslav Skalický
Moře sladké vody ▶ 38

Jaroslav Skalický
Cetinjské ambasády ▶ 44

Zdeněk Blahůšek
Národní parky Černé Hory ▶ 48

Martin Komár Hessler
Na kole do Kotoru ▶ 54

Jaroslav Skalický
Budva ▶ 56

Jaroslav Skalický
Stari Bar ▶ 62

Jaroslav Skalický
Pirátský Ulcinj ▶ 65

Zeme Sveta

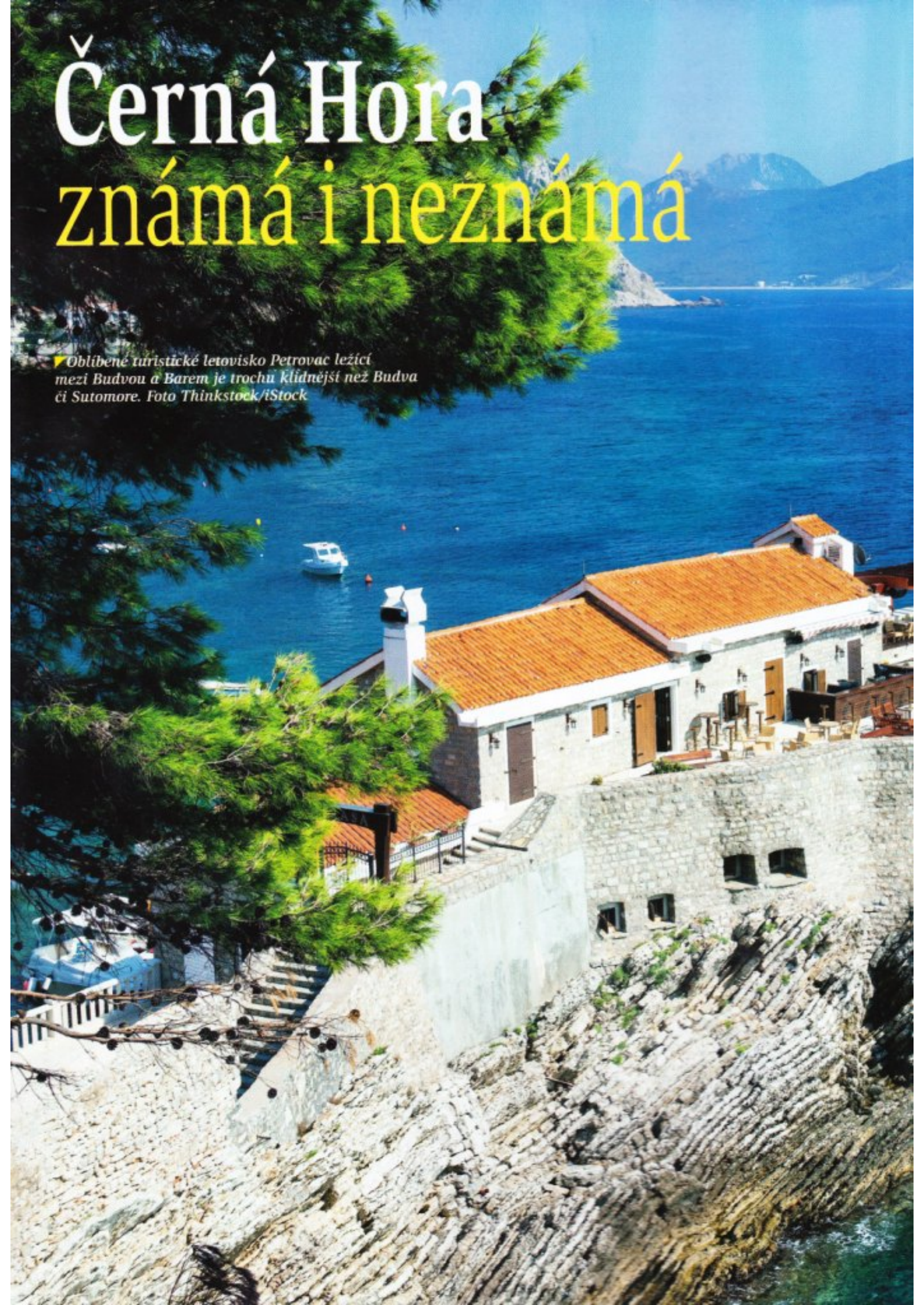
▼ Klášter Savina na okraji města Herceg Novi tvoří tři kostely, konak neboli obydlí mnichů, hřbitov a hospodářské budovy. Foto Thinkstock/iStock

▼ Kotorské hradby splhají vysoko nad přístav. Jejich nejvyšším místem je pevnost sv. Jana ve výšce 260 m n. m. Výšlap ale stojí za to. S každým schodem se turistům otevírají úžasné výhledy na boku Kotorskou a fortifikační dílo pod nimi. Foto Jaroslav Skalický

www.zemesveta.cz

Černá Hora známá i neznámá

▼ Oblíbené turistické letovisko Petrovac ležící mezi Budvou a Barem je trochu klidnější než Budva či Sutomore. Foto Thinkstock/iStock

Snad každý, kdo poprvé přijíždí do Černé Hory, je naplněn zvědavostí, jaká ta malá hornatá země na jihu Balkánu doopravdy je. Pro mnohé návštěvníky zůstává v představách země neznámou až tajuplnou. Vždyť téměř až do konce 19. století byla Černá Hora pro okolní svět zcela neznámá – bílé místo na mapě Evropy.

Dnešní turista si možná před cestou přečte nějakou turistickou příručku, ale po příjezdu do země stejně mnoha věcem nerozumí. Pochopit skutečný Balkán je pro ostatní Evropany velice obtížné. A Černá Hora, ve světě známá jako Montenegro, leží v samotném srdci Balkánu. Na to, aby člověk proniknul do duše Balkánu, musel by tam prožít velkou část svého života, dobře se seznámit s prostředím, s lidmi, s hloubkou jejich myšlení, názory, s jejich svéráznou kulturou, zvyky, tradicemi a zejména pak s historií, aby si mohl dát do souvislosti mnohé události. Pak teprve by pochopil Balkán.

Černá Hora jako orlí hnízdo slavných junáků, jako skalnatý ostrůvek svobody ve všepohlcujícím

moři islámu, po staletí symbol neohroženého a vítězného boje proti utlačovatelům – takto poeticky charakterizovalo zemi mnoho literátů. Černá Hora je malou zemí vklíněnou mezi masivy vysokých a drsných hor, které se táhnou od severu až k Jadranu, kde přímořská horská pásma jako by vycházela přímo z moře. V tomto malebném vysokohorském kraji zbrázděném hlubokými *klisurami*, soutěskami a kaňony, protkaném krásnými modrozeleně tyrkysovými řekami a jezery, žil po staletí počtem malý (dnes je jich něco přes 620 000), ale hrdý národ Černohorců. Jeho historie byla už od vzniku prvního státního útvaru Duklja v 10. stol., počínaje dynastií Vojislavljevićů, spjata se srbským

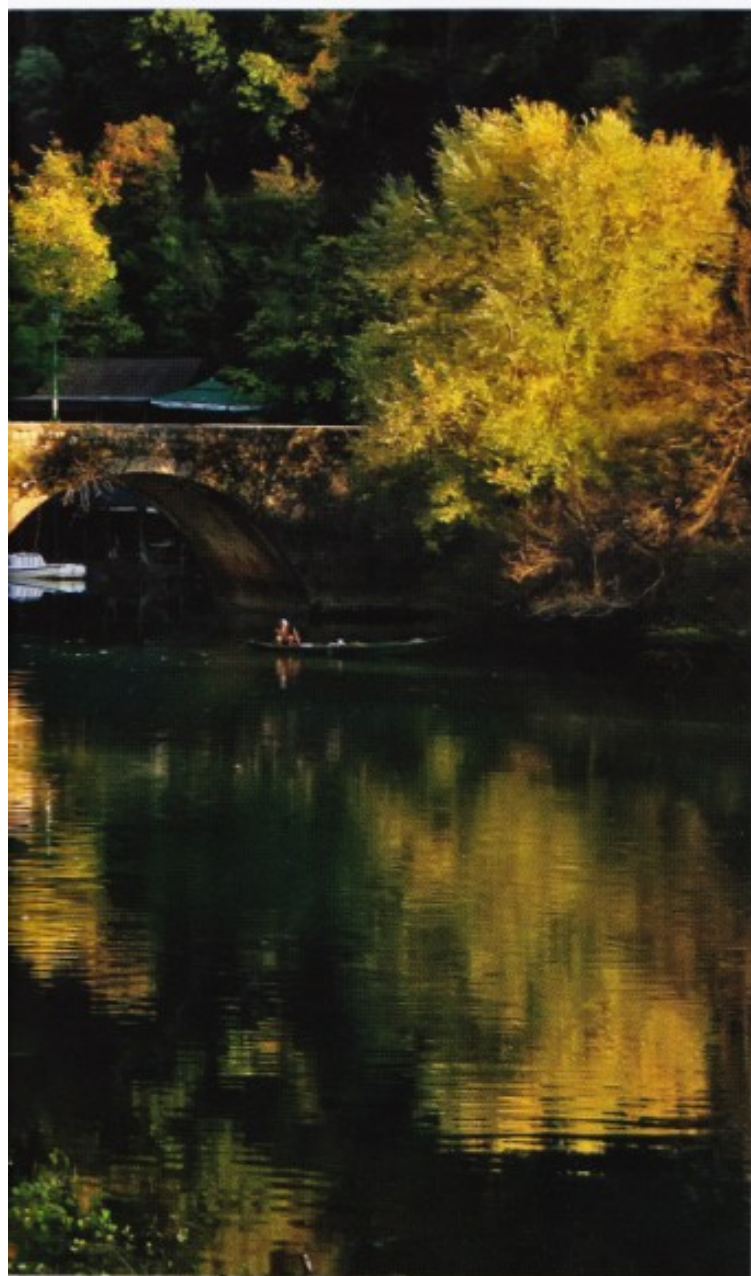
národem, s nímž Černohorci vytvořili i společný raně středověký stát Raška silné srbské dynastie Nemanjićů. Od 2. pol. 14. stol. již na tomto území vzniká samostatné černohorské knížectví Zeta v čele s vladky z významné dynastie Crnojevićů. Bylo to i období vpádu Turků na Balkán poté, kdy

- ▼ *Ostrůvek Sveti Stefan nedaleko Budvy, spojený dnes s pevninou úzkou hrází, je perlou černohorského pobřeží. Původně rybářská vesnička se proměnila v luxusní letovisko určené nejnáročnějším hostům. Foto Thinkstock/iStock*
- ▼ *Černohorský guslar se svým jednostrunným nástrojem. Foto archiv autork*
- ▼ *Dobový portrét knížete a od roku 1910 krále Nikoly I. Petroviće s jeho syny. Foto archiv autork*

mohutné vojsko sultána Murada I. v památné bitvě na Kosovu poli 28. června 1389 porazilo početně slabší vojsko srbského knížete Lazara. Mezi jeho vojskem byl i pomocný oddíl mocného bosenského krále Tvrtka I. spolu s oddíly Černohorců a Chorvatů. Na Kosovu poli tak tito jihoslovanští bratři bojovali bok po boku proti smrtelnému tureckému nebezpečí. Ač to zní poněkud pateticky, kosovská bitva vstoupila hluboce do duší Srbů i Černohorců, kteří tím, že se postavili proti silnějšímu nepříteli, nechtěli se pokořit a přijmout islám, vybrali si raději, jak sami říkali, carství nebeské (smrt) místo pozemského (života v porobě). Od té doby měl pro ně 28. červen, *Vidovdan* neboli den sv. Víta, téměř mystický význam. Události kolem této osudové bitvy a svůj následný

- ▼ Mužský černohorský kroj. Foto Thinkstock/iStock
- ▼ Symbolem maličké rybářské osady Rijeka Crnojevića nedaleko Skadarského jezera je kamenný most, který nechal postavit kníže Danilo v roce 1853. Foto Thinkstock/iStock
- ▼ Čištění sítí po ranním lovu. Foto Jaroslav Skalický

odpor, když se po staletí bránili nadvládě Osmanů, zvětšili Černohorci v půvabných lidových epických básních *desetercích*, ve kterých verše sestávají z deseti slabik, střídavě přízvučných a nepřízvučných. Krásu deseterců pak v 19. stol. obdivovali i Goethe nebo bratři Grimmové. Je známo, že Goethe se dokonce učil srbsky, aby si mohl číst tyto eposy v originále.

Osmané od 14. stol. postupovali od Bosporu do Evropy a po staletí drželi v područí téměř celý Balkán, část Uher, dokonce dvakrát dobývali Vídeň, dělali si zálusk i na papežský stát a Benátky, měli své državy na Krymu a v Egyptě. Ale malou Černou Horu se jim nikdy nepodařilo získat celou. Obsadili jen nížinaté oblasti kolem Skadarského jezera, kde vytvořili tzv. Skadarský sandžak. Část území na severu kolem města Pljevlja spojili s Hercegovinou v Hercegovsko-pljevljaski sandžak a obsadili též území kolem Plavského jezera v podhůří Prokletije sousedícím s Albánií. Proto v 15. stol. černohorský vladyka Ivan Crnojević přesunul vládní sídlo Černohorců od Skadarského

jezera vysoko do pohoří Lovčenu, kde založil nové hlavní město Cetinji. Ta se pak stala na 400 let politickým, kulturním i náboženským centrem Černohorců, odtud vladykové a později knížata organizovali odpor proti Turkům. Pro Černohorce je Lovčen stále symbolem jejich boje za nezávislost, až posvátným místem, které se právem označuje za „černohorský Olymp“.

Život v Černé Hoře byl po staletí podmíněn právě bojem o nezávislost. Černohorci začali být známí jako *ratnički narod*, válečnický národ (*rat* = válka, boj). Svá obydlí si stavěli vysoko v horách, neboť v údolích byli zranitelní. Tam Turci vypalovali jejich osady, ale vysoko ve skalnatých horách byli Černohorci chráněni, v horském terénu se uměli dobře orientovat a pohybovat. Muži se sdružovali do válečnických družin a v nedostupných horách, vzdáleni od svých rodin i po několik měsíců, se zdokonalovali ve válečnické technice, aby byli stále připraveni k boji. Vyhráli úspěšně řadu bitev i proti početní přesile. Bylo tomu tak např. i počátkem 18. stol.

▼ **Oblíbené občerstvení na pláži – smažené slané koblížky s kečupem. Foto Jaroslav Skalický**

▼ **Černohorské pobřeží Jadranu nabízí skvělé koupání. Zdejší dlouhé a široké pláže pokrývají někde oblázky, jinde hrubý i jemný písek. Foto Jaroslav Skalický**

na místě zvaném Carev Laz, kde asi 8000 Černohorců porazilo padesátitisícovou armádu Turků, v níž byly zařazeny i elitní jednotky janičárů. Jak tehdy napsal jeden turecký historik: „Turečtí vojáci se báli těch velkých černých mužů z hor.“ Zvláštností je, že si Černohorci v té době nikdy nepořizovali vojenské uniformy. Do boje si oblékali vždy nejkrásnější slavnostní kroje. Zejména pokud by padl, musel Černohorec vypadat důstojně jako pravý hrdina.

Černohorské ženy byly v těch dobách velmi samostatné a tvrdé. Samy vedly domácnost, obdělávaly svá políčka a staraly se o obživu a výchovu dětí, protože jejich muži stále bojovali. Dříve se považovalo za samozřejmost, že Černohorec musí zemřít jen v boji. Muž nesmí mít strach a nikdy nesmí plakat. Ani černohorské ženy nesměly oplakávat své muže. Padnout v boji byla pro ně čest. Na znak truchlení si ženy ostříhaly své krásné dlouhé černé vlasy a házely je na hroby svých mrtvých mužů, otců a bratrů. Do konce života se pak odívaly černě. Dodnes můžeme po celém Balkánu spatřit černě oděné ženy, ale většinou jsou to již jen starší ženy v horských oblastech.

Hrdinství černohorských junáků bylo opěvováno v mnoha lidových písních a básnických eposech. Zpěv vždy doprovázel *guslar* hrou na *gusle*, jednostrunný hudební nástroj starých Černohorců – horalů (*gorštaků*). Nejproslulejším básnickým eposem se určitě stal *Gorski vijenac* (Horský věnec), který složil jeden z nejvýznamnějších černohorských panovníků, vladyka Petr II. Petrovič-Njegoš. Není snad Černohorce, který by i dnes neznal tento epos nazpaměť celý, nebo alespoň jeho část. Toto Njegošovo dílo bylo přeloženo do několika světových jazyků (i do češtiny). Černohorci si velice vážili také významného českého malíře a etnografa Jaroslava Čermáka, který dlouhodobě žil v Černé Hoře v 19. stol., v období romantismu, a působil též jako rodinný malíř na dvoře královské rodiny. Maloval portréty jejích členů, zejména posledního černohorského krále Nikoly Petroviče a jeho ženy, královny Mileny, historické výjevy z bojů Černohorců, romantické scény ze života v Černé Hoře a portrétoval i mnohé obyvatele země. Jeho obrazy se nacházejí v četných významných budovách Černé Hory, některé jsou uloženy v pražské Národní galerii.

Černou Horu můžeme rozdělit na chudý sever, kterému sami Čerňohorci říkají „městečka a vesnice chudých důchodců“, a bohatší jih, kam patří větší města jako Podgorica a Nikšić ve vnitrozemí a zejména pak celé přímoří. Dá se říci, že hornatý sever a vnitrozemí se postupně vylidňují a zůstávají tam jen staří lidé, kteří si ještě stačí obdělávat svá malá políčka vysoko v horách, případně se živí pastevečtvím ovcí a krav. Jejich peníze, pokud vůbec nějakou mají, je velice nízká, pohybuje se mezi 130–200 eury. Finančně jim proto musí pomáhat jejich děti, které jsou zaměstnané nebo podnikají, ať už doma nebo v cizině. Snad polovina Čerňohorců žije a pracuje v zahraničí, spousta jich odešla za prací do Srbska, ponějvíce do hlavního města Bělehradu. Zejména mladí odcházejí z rodných horských osad nejprve na studia a pak za prací do větších měst a do přímoří. Tam se ještě dá najít práce zejména v cestov-

ním ruchu, v hotelích, v pohostinství, v dalších službách, také v lodní, silniční i letecké dopravě nebo v přístavech, loděnicích a rafinerii nafty v Baru. Na celém čerňohorském pobřeží dochází v posledních letech k rozsáhlé výstavbě nových turistických objektů. Přišla sem řada zahraničních investorů, kteří skupili většinu stávajících hotelů, jež renovují, ale také pozemky podél pobřeží, kde stavějí nové ubytovací objekty. Mnohdy to překračuje únosnou kapacitu pobřeží a alarmujícím způsobem hyzdí a narušuje původní panenskou krásu přírody. Je za tím i velká korupce a zanedbaná kontrola této „divoké“ výstavby ze strany místních i státních kontrolních orgánů. To mnohé Čerňohorce nenechává v klidu. Něco se už snad pohnulo k lepšímu. V současné době je v zájmu Čerňé Hory vypořádat se s tímto negativním jevem a zachránit tak, co se ještě zachránit dá.

Jiřina a Nikolína Vukovićovy

▼ Půvabný Sveti Djordje s benediktinským opatstvím je jedním ze sedmi ostrůvků v boci Kotorské a zároveň jedním z jejich nejromantičtějších míst. Kostel, hřbitov a malý cypřišový háj obklopuje zed. Ostrůvek není přístupný turistům

▼ Boku Kotorskou obklopují vysoké hory. Mnohým návštěvníkům připoučíná tento hluboký záliv norské fjordy. Nad nejvyšší částí boky se zvedá pohoří Lovčen (vpředu) a naproti němu Vрмаc. Foto Thinkstock/iStock

Boka Kotorská – největší přírodní záliv na jihu Jaderského moře a jeden z nejhezčích na světě. Hluboko se zařezává do krasového pohoří, jež se za příznivých světelných podmínek odráží na modré hladině. Majestátností své horské hradby zvedající se přímo z moře i svým tvarem a velikostí připomíná severské fjordy, malebností svého pobřeží a bujným rostlinstvem slunný jih.

Boka Kotorská

Boka se rozděluje na čtyři menší zálivy: nejbliž otevřenému moři Hercegnovský, za ním největší Tivatový, za úžinou Verige Risanský a nejzazší Kotorský. Přední část zálivu oddělují od volného moře poloostrovy Prevlaka a Luštica, jež poskytovaly ochranu vnitřním částem zálivu před nájezdníky, kteří tudy usilovali proniknout do černohorského vnitrozemí. Obráncům sloužila řada pevností. Rakušané, kteří ovládali tuto oblast více než sto let až do první světové války, vybudovali opevnění na mysu Mirišta, další na malém kruhovém ostrůvku Lastavica těsně u pobřeží, nazývaném dnes také Mamula podle stavitele opevnění, rakouského generála srbského původu Lazara Mamuly. Do Kotoru, nejvzdálenějšího místa v boce, je to odtud 28 km.

Naproti Lušticí leží Herceg Novi, největší město boky Kotorské. Sídlo založil koncem 14. stol. bosenský král Tvrtko jako centrum obchodu se solí. Vyniká mimořádnou hojností subtropické vegetace, za což vděčí chráněné poloze pod horským masivem pohorí Krivošije a bohatým vodním srážkám, které toto místo řadí k nejdeštivějším v celé Evropě. Středomořská květena nás tady provázela na každém kroku, nemluvě o zdejších parcích a zahradách, jež návštěvníkům zpříjemňují pobyt v letních vedrech. Proslulá je zdejší botanická zahrada, jež pečuje o dvě tisícovky exotických rostlin.

Symbolem města Herceg Novi se stala hodinová věž postavená v roce 1667, která se tyčí nad bránou do staré čtvrti. Lákala nás spoustou restaurací

a kavárniček, které ožívaly až navečer, kdy se rekreanti vrátili od moře z mnoha pláží. Promenáda Pet Danica odtud vede až do letoviska Igalo s termálními lázněmi nabízejícími mírně radioaktivní prameny a léčivé bahno. Z původního opevnění se zachovala jen část, španělská tvrz s válcovou věží Španjola a hrad Kanli-kula, v němž je dnes přírodní divadlo. V předměstí Topla se nachází klášterní komplex s kostely sv. Spasitele a sv. Jiří s cennými ikonami. Když jsme se podle moře vydali z centra města na opačnou stranu, východním směrem, dostali jsme se do stinného lesoparku Savinska dubrava, kde stojí pravoslavný klášter Savina s několika kostely. Pěkný pohled na klášter s mořem v pozadí jsme objevili mezi pomníky místního hřbitova. Na rozdíl od většiny srbských klášterů nevznikla Savina na popud jednoho panovníka, z jeho peněz a za jeho života. Celý komplex se rodil postupně od 15. do 19. stol. úsilím mnichů a zdejších lidí. Těsně vedle sebe tam stojí dva kostely, oba zasvěcené Zesnutí Panny Marie. Okouznila nás hlavně malá jednoduchá gotická Stara Crkva z 15. stol., jejíž největší chloubou je klenotnice, doplňovaná již dlouhá léta cennými liturgickými předměty, ikonami, obrazy a dalšími exponáty. Nový kostel je o tři staletí mladší. V lese nad nimi se skrývá kostelík sv. Sávy, podle něhož se celý klášter jmenuje.

Do boky Kotorské denně vplouvají velké výletní lodě. Jejich cílem je Kotor, kde několik hodin kotví v přístavu, zatímco si pasažéři prohlížejí starobylé město s hradbami. Když jsme obrovské

plavidlo, jež se s občasným pozdravným zahoukáním majestátně pohybuje po hladině zálivu, zahlédli poprvé, zastavili jsme auto, abychom si tuto jedinečnou podívanou mohli v klidu vychutnat. Do boky jako by se tím vracely staré časy, kdy jeden z nejlepších přírodních přístavů světa patřil jen námořníkům. Sloužila jako základna rakousko-uherského válečného námořnictva, v němž v rakouských uniformách sloužily i tisíce Čechů. Do českých učebnic dějepisu vešla boka Kotorská jako místo, kde došlo ke vzpouře kvůli nelidským podmínkám na lodích a nerovnému postavení národů v monarchii. Vypukla 1. února 1918 na pancéřovém křižníku Sankt Georg, zakotveném před osadou Ďenovići v Kumburské úžině, spojující Hercegovský a Tivatský záliv. Ke vzpouře se přidaly posádky dalších 40 lodí umístěných v boce, celkem asi 6000 námořníků. Velení rakousko-uherského loďstva ji ale potlačilo a čtyři stovky námořníků postavilo před soud. Čtyři vůdcové vzpoury, mezi nimi Čech František Rasch, byli popraveni. Za první republiky byla boka Kotorská i přístavem pro československé lodě.

Nejspíš nejstarší osada v celém zálivu Risan dostala jméno podle ilyrského kmene Rizontů. Stala se hlavním opěrným bodem říše, přístavem

a sídlem panovníků, především vládkyně Teuty ve 3. stol. př. n. l. Její piráti přepadali a olupovali římské lodi na Jadranu a z ukořistěného zlata a stříbra razili mince s portrétem své královny. Později osadu ovládli Římané, jako o Risiniu se o ní zmiňuje Plinius, podle nějž měla 10 000 obyvatel. V dnešním Risanu zničeném v 9. stol. zemětřesením žije pouze 1500 lidí. Po starých Římanech tam zůstaly zbytky mozaikových podlah a na mořském dně viditelné zbytky zatopených antických staveb. Je to jediné město v boce, jež nemá námořnickou tradici. Podle pověsti Teuta, když před svým skokem ze strmého útesu viděla, jak římské galéry obsazují přístav, uvalila na něj klatbu – nikdy už nebude přístavem pro lodě.

Dalším historicky významným městem na břehu boky Kotorské je Perast. Město mořeplavců zažívalo největší rozmach v 17. a 18. stol. Prosperitu mu zajišťovala především stavba lodí a vlastní

▼ *Jedinečné prostředí boky Kotorské, jež propojuje úžasnou přírodu s mnoha památkami, láká malíře. Ateliérem umělce na snímku se stalo schodiště chrámu v Prčanji*

▼ *Do přístavu ve starobylém Kotoru míří každý den výletní lodě. Pro místní jsou námořní kolosy proplouvající bokou Kotorskou běžnou věcí, turisté je ale sledují se zájmem*

▼ *Výjimečnou polohou na břehu boky a zároveň uprostřed bohaté středomořské vegetace se pyšní pravoslavný klášter Savina. Vzácná ukázka barokního stylu se srbskými a byzantskými prvky byla postavena podle plánů architekta Nikoly Foretiće z Korčuly*
▼ *Fresky na stěnách kostelíku Stara Crkva jsou dílem slavného kotorského malíře Lovra Dobričeviće, jednoho z největších mistrů 15. stol. Mimo jiné na nich zobrazil život Krista*

obchodní flotila, čítající sto plavidel, kterou Perast konkuroval Kotoru. Ve městě působila vyhlášená námořní škola Nautika, na níž vyučoval slavný odborník Marko Martinović. Důstojníky svého loďstva sem poslal do učení i ruský car Petr Veliký. Doklady zlatých časů se v Perastu dochovaly dodnes v podobě honosných, převážně barokních paláců a domů na nábřeží a v paralelních uličkách ve svahu, k nimž od moře stoupají úzká schodiště. Vlastnili je hlavně majitelé lodí. Nejkrásnější je palác Bujanovićů ze 17. stol., v němž sídlí Muzeum města Perastu, v paláci Nautiky

zase Námořní muzeum. Zemětřesení v roce 1979 řadu domů pobořilo, některé další jsou opuštěné nebo zanedbané. Farní kostel sv. Mikuláše z 15. stol. se pyšní pětapadesátimetrovou zvonící, jež je nejvyšší v boce. Na paměť vítězství benátského loďstva nad Turky v bitvě u Lepanta, kde se vyznamenali i Perastané, ji postavili v roce 1691.

Perast je pojmenován podle ilyrského kmene Pirustů. Leží na rozhraní Risanského a Kotorského zálivu, naproti úžině Verige, jež je s šířkou 350 m nejužším místem boky. Verige znamená řetězy, mezi osadami Kamenari a Lepetani je natáhli v roce 1624, aby se již neopakovala historie, kdy se úžinou tajně proplížili severoafrický piráti, zajali čtyři stovky místních lidí a odvěkli je do otroctví. Přes záliv, hluboký v těchto místech 30 m, nepřetržitě pendlují trajekty. Perast, ležící na výspě naproti úžině Verige, sloužil jako vysunutá hlídka Kotoru proti tureckým útokům na osady v zálivu. Samotné město Turci nikdy nedobyli,

v polovině 17. stol. jeho obránci údajně odrazili útok šesti tisíc tureckých vojáků.

V Perastu jsme se nemohli vynadívat na dvojici půvabných ostrůvků, vzdálených jen pár stovek metrů od pevniny. Během dne neustále měnily svou tvář. Zvláště podmanivě vyhlížely za ranních mlh či před bouří, kdy je ještě ozařovaly sluneční paprsky, oblohu za nimi již ale zakrývaly olověné mraky. Z přístaviště jsme se na loďce přeplavili na umělý ostrov Gospa od Škrpelja. Vznikl tak, že lidé nejdříve kolem malého útesu navršili vraky potopených lodí a na ně z pevniny navozili v lodích kameny. Na rovné plošině vybudovali v 17. stol. poutní barokní kapli, rozšířenou později o svatyni Panny Marie s osmibokou kupolí. Zaujala nás bohatou výzdobou, souborem 68 olejů na plátně s výjevy ze Starého i Nového zákona od Tripa Kokolji, místního umělce-samouka. Muzeum v zadní části kostela přibližuje historii Perastu, k vidění jsou starověké amfory vyzvednuté

ze dna moře, zbraně i nejrůznější relikvie spojené s mořeplavectvím. Vybudování ostrova si Perast připomíná vždy 22. července na slavnosti *fašinda* neboli svázení, kdy muži za vyzvánění zvonů vyplují na svých bářkách k ostrovu a vyhazují do moře kamení. Jen o stovku metrů slané vody dál se nachází přírodní ostrůvek Sveti Djordje s benediktýnským opatstvím z poloviny 12. stol. Od té doby byl mnohokrát pobořen a vyloupen, zničili ho Turci i zemětřesení, v roce 1667 se strop a apsida zřítily při velikonoční bohoslužbě. Kostel, hřbitov a malý cypřišový háj obklopuje zeď.

Nad východním pobřežím Kotorské zátoky se zvedá pohoří Pestingrad, na jehož úpatí leží obec s příjemně znějícím názvem Dobrota. Tvoří ji řada na sebe navazujících osad na pobřeží. Ve zdejších výstavných palácích sídlily bohaté rejdařské rodiny. Pobřeží tvoří bezpočet kotvišť pro rybářské čluny, ohraničených zídkami. Lidé si na ně pokládají ručníky a opalují se, skákají

z nich do moře, pokládají na ně košíky s jídlem, které si přinesli k vodě. Dobrota je dnes dlouhým předměstím slavného Kotoru, jemuž věnujeme samostatný článek. Vyzkoušeli jsme nad ním i klikatou adrenalinovou silnici na úbočí pohoří Lovćen. Říká se jí Cattarský žebřík podle italského názvu Kotoru Cattaro. Původně tato stezka pro muly spojovala někdejší černohorské hlavní město Cetinje se světem. Jednu z nejatraktivnějších horských silnic v Evropě projektoval Josip Slady-Šilović z chorvatského Trogiru. Podle

- ▼ *Symbolem města Herceg Novi se stala turecká hodinová věž Salaat-kula, přestavěná později Benátčany. Významná stavební památka odděluje staré město od jeho novější části*
- ▼ *Z malého přístaviště v Perastu vyplouvají lodě na umělý ostrůvek Gospa od Škrpelja. Obec je oblíbeným poklidným turistickým letoviskem s řadou apartmánů pro turisty a několika restauracemi na břehu boky Kotorské*

pověsti byl stavitel zamilovaný do černohorské kněžny Mileny a trasou nakreslil iniciálu jejího jména. Silnice stoupá 25 serpentunami od moře k průsmyku Krstac ve výšce 900 m n. m., odkud se nabídne další úchvatný pohled přes kotorskou část boky až k Orahovaci.

Její západní pobřeží lemuje pohoří Vrmac. Stejně jako svahy ostatních hor kolem boky je porostlé piniemi, cypřiši, oleandry, duby a různými křovinami. Při jeho úpatí rostou fíkovníky, citrusovníky a olivovníky, domky krásli mimózy, kamélie, magnólie, kaktusy nejrůznějších velikostí a další cizokrajné rostliny, které přiváželi ze svých plaveb námořníci. V největší zdejší osadě Prčanj svítí bílým mramorem mariánský kostel ze začátku 19. stol., druhý největší na Jadranu po katedrále v chorvatském Dubrovníku. Chrám Zrození Panny Marie, stavěný 120 let, svědčí o prosperitě této maličké obce v minulosti, kdy

byl Prčanj domovským přístavem 30 zaoceánských lodí. Výstavbu chrámu financovali zdejší námořní kapitáni, kteří mj. zdarma přepravovali potřebný stavební kámen z chorvatské Korčuly. Chrám je dílem benátského architekta Bernardina Maccarucciho, uvnitř ho zdobí celá galerie obrazů a soch, například od Tripa Kokolji, Ivana Meštoviče a dalších umělců. Na monumentálním schodišti nechybí busta zdejšího rodáka, kapitána Ivo Visina, prvního Slovana, jenž v polovině 19. stol. na palubě lodi Splendido podnikl cestu kolem světa. Po sedmi letech se vrátil a vydobyl si bílou vlajku s černou orlicí, kterou mu osobně předával císař František Josef. Slavnou plavbu připomíná v Prčanji hotel Splendido a v celé zemi Visinovy příběhy, jež vešly do paměti Černohorců, kteří si je dodnes vyprávějí. Prčanj byl střediskem mořeplavby a obchodu, sídlem několika škol pro námořníky. Výstavné domy a vily si tu

postavili bohatí kapitáni, obchodníci a rejdaři. Mezi nimi vynikají domy rodin Floriů, Lukovićů a Beskućů.

Prčanj, město bohaté námořnické historie, je dnes příjemným turistickým letoviskem s pěknými plážemi, na nichž stejně jako jinde na březích boky v létě převládají cizinci, většinou přebývající v pronajatých apartmánech. Z toho našeho v Orahovaci, další z četných pobřežních obcí, jsme denně vyjížděli na výlety na zajímavá místa na březích boky a v jejím okolí. Nakupovali jsme na místních trzích a v malých pekárnách, pozorovali běžný život domorodců a obdivovali jedinečnou krásu boky Kotorské, jejíž některé partie kolem Kotorského a Risanského zálivu byly pro svou přírodní i kulturně-historickou hodnotu zapsány na seznam Světového dědictví UNESCO jako jedna ze dvou černohorských památek.

Text a foto Jaroslav Skalický

Ze stínu úzkých kotorských uliček vycházím pod palčivé červencové slunce a stoupám po schodech prošlapaných staletími. Za střechami domů se vynořuje modrý komín a po dalších schodech celý bílý trup výletní lodi zakotvené v přístavišti. Když se po hodinovém výstupu po hradbách dostanu k rozvalinám pevnosti, mám v nohou 260 výškových metrů a propocené tričko. Lodi v zátocě vidím na palubu. Kolem bazénu se povaluje pár lidí na lehátkách.

Kotor

▼ Turistům zpřeměňuje prohlídku Kotoru řada kulturních akcí a hudebních vystoupení
▼ Za hlavní Mořskou bránou leží podlouhlé náměstí Zbrani, pojmenované podle bývalé zbrojnice. Zdejší hodinová věž je vítaným orientačním bodem pro členy početných turistických výprav, kteří se rozcházejí po městě

Mnohem zajímavější než tento detail je ale pohled na zátoku, nejzazší cíp boky Kotorské, jež v sobě spojuje majestátnost norských fjordů a krásu italských jezer. Nad nádhernou modří její hladiny se na protějším břehu zvedají svahy hor a dole pode mnou se červenají střechy několikapatrových domů, které vypadají jako rozházené škatulky. Historický Kotor se vtěsnal do trojúhelníkovitého prostoru, který vymezují odvšny hradebních zdí, z nichž jedna kopíruje mořský břeh a druhá říčku Škurdu.

Kotor stavěl odjakživa na své výjimečné poloze při úpatí vápencového pohoří Lovćen a na břehu zálivu. Jako přístav a významné obchodní centrum prosperoval již ve středověku, zejména v době, kdy byl součástí Benátské republiky. Když Turci okupovali takřka celou boku, Kotor a Perast stály mimo. A jakmile turecké nebezpečí pominulo, celý záliv prožíval svůj zlatý věk. Pod kotorskou vlajkou se po mořích plavily více než tři stovky velkých lodí, rejdaři si vybírali ze tří stovek černohorských kapitánů a ti z víc než tří tisícovek námořníků. Město mělo loděnici, solnici a vedlo čilý obchod s vnitrozemím. Kotor prosperoval, což se odrazilo v jeho stavitelské podobě, jež přetrvává dodnes. Jakmile nadvláda Benátčanů pominula, zmocnilo se celého území v roce 1797 rakouské vojsko, pak ho nakrátko drželi Rusové a Francouzi a od roku 1813 opět Rakušané, kteří zde zakotvili svoji válečnou flotilu. Součástí rakouské provincie Dalmácie byl Kotor až do rozpadu monarchie, pak připadl Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, z něhož se v roce 1929 stala Jugoslávie. Za druhé světové války se musel Kotor podrobit italské a německé nadvládě, po ní opět připadl Jugoslávii, byl součástí uskupení Srbsko a Černá Hora, až od roku 2006 patří do nezávislé Černé Hory.

Město tvoří charakteristická středověká urbanistická síť úzkých uliček a nepravidelných náměstí s nádhernými kostely a paláci v románském, gotickém, renesančním i barokním slohu. Většina návštěvníků vchází do města hlavní Mořskou bránou. Otevře se před nimi podlouhlé náměstí Zbrání, na němž stojí nedokončený renesanční vévodský palác a vedle něj divadlo, které v roce 1808 nechali postavit Francouzi. Naproti bráně se tyčí hodinová věž z počátku 17. stol. Pár kroků odtud přes malé náměstíčko, jemuž dominuje

▼ *Klidný život místních obyvatel se v Kotoru prolíná s chvatem návštěvníků, kteří toho chtějí v omezeném čase vidět co nejvíc. Procházku svéráznými uličkami města si nikdo z nich nenechá ujít*

palác Pima s dlouhou barokní balustrádou, leží další náměstí s nejznámější kotorskou památkou, románskou katedrálou sv. Tryfona (Sveti Tripun). S dvěma věžemi, které nesou zvony, je nejstarším románským kostelem na Jadranu, stavěla se v letech 1124–1166. Po četných rekonstrukcích v průběhu staletí na ní přibýly prvky dalších stylů. Zvedám hlavu k jejím dvěma zvonicím, jež nad portálem spojuje oblouk s balustrádou, nad níž vyniká výrazná rozeta. Uvnitř pak obdivuji krásné fresky ze 14. stol.

Na poměrně malém území Kotoru se nacházejí i další pozoruhodné církevní památky. Za jednu z nejkrásnějších staveb na celém jadranském pobřeží je považován kostel Panny Marie ze 13. stol. v byzantsko-románském slohu. Kostel sv. Kláry ze 14. stol. se zase honosí pompézním barokním oltářem se sochami od Francesca Cabianceho z 18. stol. Středomořskou architekturu Kotoru doplňují krásné paláce. Pár metrů od katedrály sv. Tryfona stojí Drago s gotickými prvky kolem oken. Námořnické muzeum sídlí v paláci Ggurina z 18. stol. Představuje historii zdejšího přístavu, vystavuje plátna zobrazující významné námořní bitvy, mapy a zbraně. Seznamuje také s mnohasetletou tradicí námořního spolku, který je nejstarším sdružením námořníků na východním pobřeží Jadranu. Stavovská námořnická organizace údajně vznikla již v 8. stol. a od roku 1463 má psaný statut. V době míru působila jako obchodní loďstvo, udržovala styky s přístavy ve Středomoří, na severu Evropy i v Indii a největší měrou se podílela na hospodářském rozvoji celé boky. Když bylo potřeba, stávalo se z ní válečné loďstvo. Vyznamenalo se například v bitvě u Lepanta, kde zachránilo před jistou zkázou benátskou flotilu. Tradici udržují kotorští námořníci dodnes. Na slavnostech vystupují v tradičních krojích, zpívají své písně a předvádějí vlastní verzi kolového tance.

Tentokrát ale na náměstí Zbrání kapela vyhrává Vejvodovu Škoda lásky. Heligonista Marko se diví tomu, že autor byl Čech, ale skladba se mu líbí. Hrají takhle po turisty, za chvíli jich je kolem muziky velký houf. Do Kotoru přijíždějí z celého světa, pravidelně i na obrovských výletních lodích. Z přístavního mola přejdou ulici a jsou ve starém Kotoru. V létě návštěvníci procházejí úzkými křivolakými uličkami doslova v zástupech. Nahlíží do malých obchůdků a galerií, pro které místní umělci, následovníci členů proslulé kotorské malířské školy ze 14. stol., malují v ulicích městské scenerie na pozadí hor. Turisté zaplňují zdejší

APARTMENTS & ROOMS
+382 021 88 06 10 12
+382 021 88 06 10 12

▼ *Prošlapané schody z města až na nejvyšší bod pevnosti sv. Jana jsou němými svědky historie Kotoru. V letní sezoně po nich chodí turisté v zástupech*

restaurace, roztažené až na dláždění náměstí, a v kavárničkách porovnávají Kotor s Dubrovnikem. Zatímco více opravený chorvatský přístav, rovněž obehnaný hradbami, vyhlíží okázaleji a blyštivěji, Kotor působí jakoby autentičtější a syrovějším dojmem. Na šňůrách natažených přes ulici se suší prádlo, turistům se pletou pod nohama kočky, před obchody se válejí psi. Některé domy jsou bohužel zanedbané, jiné opuštěné. V čem Kotor jednoznačně Dubrovnik předčí, to je jeho poloha a výhledy, jichž se turisté nemohou nabažit při výstupu k pevnosti sv. Jana.

Cesta začíná za pomyslnou přeponou trojúhelníku, jež se táhne pod kopcem a ohraničuje městskou zástavbu, výš po svahu se už šplhají jen hradební zdi. Obepínají tak celé historické město i s citadelou na vrchu. Původně opevněné sídlo ilyrských osídlenců na kopci Sveti Ivan se postupně rozšiřovalo. Překryly ho pozdější přestavby, z nichž ty poslední spadají do období rakousko-uherské monarchie. Hradby dosahují délky téměř 5 km. Jejich stavitelé využili přírodních nerovností svahu a skalních stěn. Tloušťka se pohybuje

od dvou do šestnácti metrů, na některých místech dosahují až dvacetimetrové výšky. Jejich část je přístupná, na mnoha místech opravená a schodiště umožňují vystoupat až k pevnosti.

Cestou nahoru mne provázejí ještěrky, vyhřívající se na kamenech. Ani příliš nespěchají do úkrytů, jako by si už na davy návštěvníků dávno zvykli. Schodiště se střídají s ohlazenými kameny a hliněnými stezkami. Ve stínu křoví mívám prodavače balené vody a plechovkového piva, uloženého v polystyrenovém boxu. Výšlap prodlužují úžasné výhledy, jimž se opravdu nedá odolat. Cílovou metu označuje černohorská vlajka na vysokém stožáru, vztyčeném na malém nádvoří pevnosti. Mnoho z ní již nezbylo, stěny se rozpadají a jejich zbytky zarůstají křovinami. Hradební zeď se odtud prudce spouští přímo po svahu až na nábreží, k jižní bráně Gurdic chráněné několika věžemi. Na druhou stranu se silné hradby táhnou po hřebeni kopce a pak pozvolna sestupují k severní Řiční bráně, k níž se přimyká most přes Škurdu. I tento rozsáhlý fortifikační systém byl jedním z důvodů, proč UNESCO ocenilo Kotor zápisem do prestižního seznamu Světového dědictví.

Text a foto Jaroslav Skalický

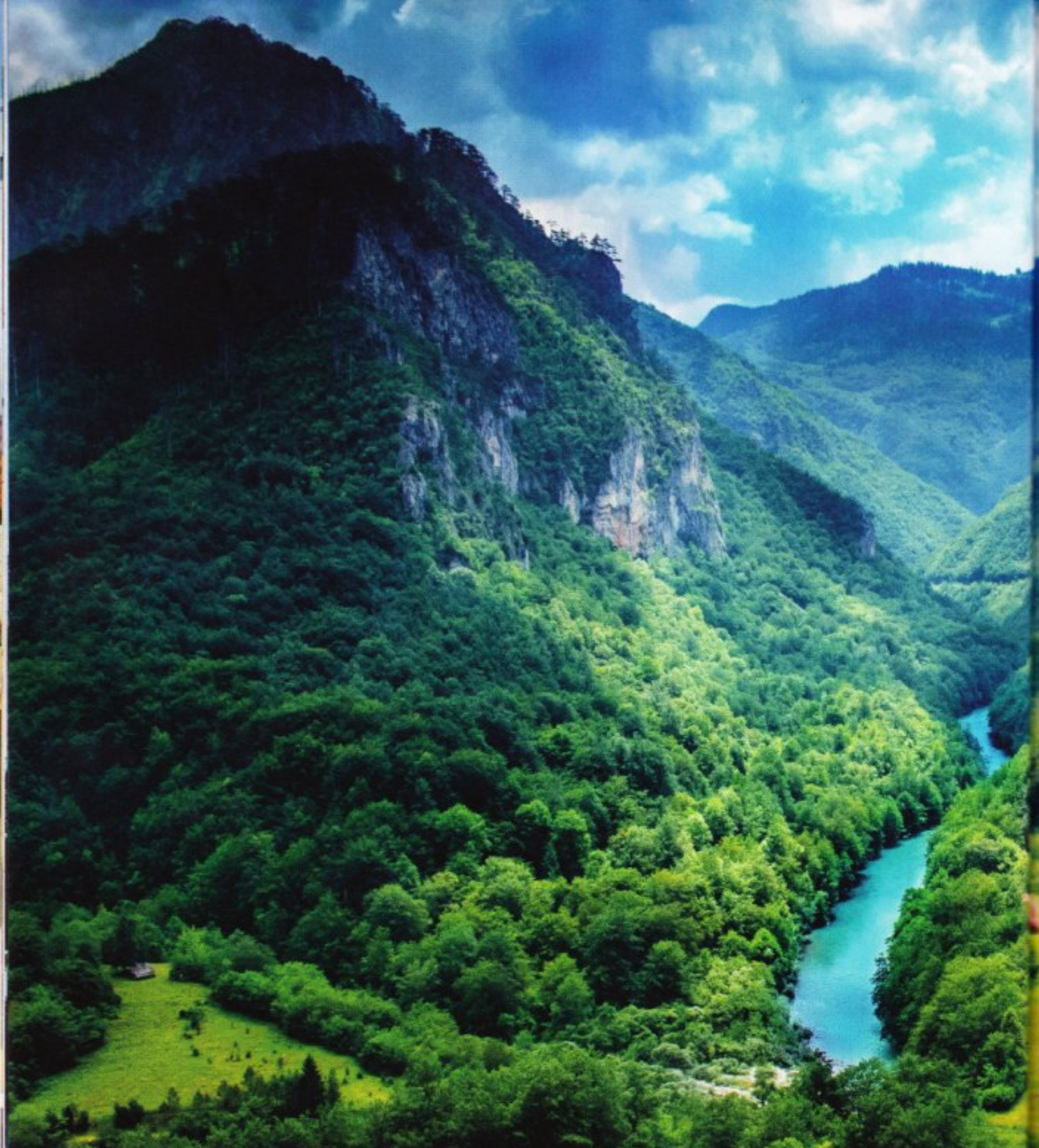
Durmitorem na závratnou vyhlídku

Národní park Durmitor je světově nejvýznamnějším chráněným územím v Černé Hoře. Pro své mimořádné přírodní hodnoty byl v roce 1980 zapsán jako přírodní památka do seznamu Světového dědictví UNESCO. Zahrnuje geomorfologicky unikátní území vklíněné mezi hlubokými kaňony řek Tary a Pivy s bohatstvím původních lesů, vzácných druhů rostlin a jinde již vyhubené zvěře.

▼ Symbolem národního parku Durmitor je Crno Jezero s typickou siluetou vrcholu Meded (2287 m). Foto Thinkstock/iStock
▼ Východiskem cest do Durmitoru je městečko Žabljak. Foto Thinkstock/iStock

Poprvé jsme Durmitor navštívili už v roce 1980. Hlavním turistickým střediskem národního parku je Žabljak – dnes dvoutisícové horské městečko na konci světa s kulisou překrásných hor v pozadí. Ani více než třicet let od naší první cesty nesmazalo naštěstí jeho původní kolorit. Snoubí se zde moderní, okolní krajině přizpůsobené (a někdy nepřizpůsobené) stavby s horalskými domy a salašemi, poslední modely automobilů se v ulicích potkávají s jezdci na koních.

Černohorci se snaží do střediska v nadmořské výšce 1450 m, jednoho z nejvýše položených na celém Balkáně, přilákat co nejvíce turistů, vodáků i lyžařů. Zatím se jim to díky nově vybudovaným vlekům a sjezdovkám lépe daří v zimě. V letní sezoně je národní park Durmitor o rozloze 390 km² vysněným rájem vysokohorských turistů, pro svou odlehlost zatím nepříliš navštěvovaným. Obyvatelé okolních balkánských států mají dost svých hor i jiných starostí. Přílivu turistů z jiných částí Evropy zase brání vzdálenost a špatné

silnice. I tady se však situace mění. V posledních letech byla vybudována moderní silnice vedoucí od boky Kotorské přes Risan, Nikšić a Šavnik do Žabljaku, po které se mohou za kouzlem Durmitoru vypravit na výlet návštěvníci jadranských pláží. V cestovních kancelářích si lze dokonce objednat jednodenní rafting kaňonem Tary za 85 eur včetně dopravy, vybavení i instruktora.

▼ *Jedna z nejkrásnějších přírodních scenerií Černé Hory – pohled do kaňonu řeky Tary.*
Foto Visit-Montenegro.com

Najít v Žabljaku ubytování nebývá problém, neboť nabídka v hotelech, penzionech i soukromí většinou převyšuje poptávku. Slušný dvoulůžkový pokoj s polopenzí lze při troše smlouvání sehnat i za 20 eur na osobu. Hotely jsou samozřejmě dražší. I my se ubytováváme a k večeru se vydáváme do srdce národního parku k Černému jezeru. Ještě nás zastavuje náš hostitel a nabízí nám zajištění dalších služeb. Z nabídky paraglidingu, fotografického safari s místními kamzíky, medvědy a vlky, raftingu,

▼ *Jedním z nejkrásnějších a nejčastěji navštěvovaných vrcholů v Durmitoru je Crvena Greda (2175 m n. m.). Foto Juraj Kaman*
 ▼ *Polodivoce chovaní koně. Foto Thinkstock/iStock*

horolezeckého výstupu, celodenní projížďky na koni, lovení zvěře nebo rybaření se nám nejvíce zamlouvá přesun taxíkem na druhou stranu Durmitoru.

„To bychom mohli zítra přejít Durmitor!“ říkáme si a už se těšíme. Cestou k Černému jezeru řešíme, odkud se vzal název Durmitor. V literatuře jsme zaznamenali dva výklady. Podle jednoho jde o slovo keltského původu, které znamená „hory s vodou“, podle jiného pochází název z latinského *dormito* (dřímát, usínat) a vznikl, když zde vojáci římských legií po náročném pochodu upadli do hlubokého spánku. Chceme se zeptat, které z variant dávají přednost v informačním centru, ale už je zavřeno.

Před námi se rozprostírá tmavě se lesknoucí hladina největšího durmitorského jezera (délka 1200 m, šířka 800 m), na které se zrcadlí okolní jehličnaté lesy i bílé rozeklané vápencové vrcholy se snadno dostupným Mededem (2287 m n. m.) uprostřed. Černé jezero (Crno jezero) s překrásným panoramatem v pozadí je nejnavštěvovanějším místem národního parku a hlavním východiskem mnoha turistických cest. S výhledem na jezero usedáme v restauraci Katun a ochutnááme *seljačku čorbu*, pikantní sedláckou polévku.

Ráno už se slunce šplhá nad horizont náhorní plošiny, ale taxík nikde. Až po půlhodině přijíždí

dí zablácený džíp. Na cestě do nejunikátnějších partií národního parku projíždíme zvlněnou krasovou plošinou s několika jezírky i dočasnými vodními plochami zvanými *lokve* (louže) přes osady Motički Gaj a Poščenski kraj. Na závěr stoupáme do průsmyku Sedlo v nadmořské výšce 1908 m, ze kterého vede několik turistických tras včetně nejjednodušší výstupové cesty (asi 3 hod.) na nejvyšší vrchol Durmitoru Bobotov Kuk (2523 m n. m.) se skvělým kruhovým rozhledem. Hlavní turistické stezky jsou poměrně dobře značeny terčem s bílým středem a červeným okrajem.

Máme zpoždění, platíme řidiči a hned vyrážíme do krajiny v minulosti výrazně formované vrásněním i tektonickými pohyby a ve čtvrtohorách dotvořené krasovou modelací (škrapy, závrtky, polje, jeskyně, podzemní toky) a činností ledovců. Od nevysychajícího plesa Zeleni vir (2028 m n. m.) o průměru 40 m s údivem shlédneme na svědky vrásnění – kamenné vápencové vlny Šareni pasovi (Pestré pruhy). Zcela fascinováni barevností a kontrastem vlnících se vrstev prostoupených sytou zelení šplháme přes sedlo Samar v nadmořské výšce 2080 m. Otevřel se nám odtud výhled na jednu z nejkrásnějších dolin Durmitoru s ledovcem vyhloubenými zelenomodrými Škrčskými jezery (Veliko a Malo Škrčko jezero). Třístametrový sestup je po ránu v zastíněných místech ještě zledovatělý. Ani se moc nedivíme. Nalézáme se ve výšce nízkotatranských vrcholů a Durmitor je pověstný drsným

alpinským klimatem, kdy sníh často přetrvává v nejvyšších polohách dlouho do léta.

Po turistické stezce kličkujeme mezi závrtly a škrapovými poli k chatě Planinarski dom u Škrki. Před námi ční kolmo k nebi různě zbarvené vápencové vrstvy hory Prutaš proslulé nevšední plastičností zvrásněného reliéfu. Zastavujeme se v Planinarském domě, odpočíváme na březích kouzelného Velkého Škrčského jezera a zkoumáme krkolomnou výstupovou stezku ve sluncem vysušeném svahu spadajícím z náhorní plošiny Planinica, po které se budeme za chvíli šplhat o šest stovek metrů výš.

Docela jsme se zadýchali. Z Planinice v nadmořské výšce 2330 m je nádherný pohled zpět i na skalní velikány centrálního hřebene s rozeklanými vápencovými stěnami, suťovými svahy a třpytícími se ostrůvky odtávajícího sněhu. Vyhlídku nám kazí zatahující se obloha. Sestupujeme klečí kolem obrovských slepencových balvanů spadlých odněkud shora. U malého jezírka v Dolní Ališnici se na šfavnaté louce popásají koně. Potkáváme dva pastevce. Počáteční rozpaky rozptyluje zjištění, že naše jazyky jsou podobné a můžeme se domluvit. Varují nás před zmijemi, kterých je tu prý velké množství. V travnatých úsecích jsme proto zbystrili. Pohádkovými zákoutími s rozmanitou květenou se dostáváme do lesů s porosty borovice černé, které patří k nejzachovalejším v Evropě. Několikrát postáváme okouzlení pralesními sceneriemi a kolem Černého jezera se vracíme do Žabljaku.

Kdo by ale netoužil pohlédnout do 1300 m hlubokého a 80 km dlouhého kaňonu Tary, který je rovněž součástí národního parku? Většina zvědavců se za tímto zážitkem vydává ze Žabljaku na vyhlídku Čurevac vzdálenou asi 17 km. My už jsme si nezapomenutelný pohled do hlubiny sevřené kolmými stěnami před léty vychutnali z Čurevace i odjinud. Znovu nás však láká a chceme si ho připomenout. Pastevci, se kterými jsme se včera dali do řeči v Dolní Ališnici, nám poradili, že jedinečná vyhlídka se naskýtá z hrany kaňonu pod vrcholem Veliki Štuoc asi 14 km ze Žabljaku. Jen je třeba si nejdříve shora vyhlédnout vhodné místo a dostat se na ně. Brzy ráno vyrážíme po pěších stezkách i po silničce vedoucí z osady Bosača podél kaňonu do odlehle vesnice Crna Gora. Z vyvýšeného místa na úpatí vrcholu Veliki Štuoc nacházíme nadějnou pěšinu směřující k nejhlubšímu evropskému kaňonu. Nejprve vede travnatými loučkami s pasoucím se skotem, posléze kolem hlubokých závrtů i kamenitých strží a nakonec se ztrácí v kleči. Nevzdáváme se. Po půlhodinovém boji s vegetací a těžko průchodným terénem se konečně dostáváme nad svislou skalní stěnu. Už chybí jen krok. Jímá nás závrať. Nohy ztuhly. Pod námi se rozevřel úzký hluboký kaňon se stěnami porostlými vegetací, na jehož dně se vine modrý proužek Tary. Zcela uchvácení, jako z letadla, pozorujeme drobná stavení, stromy, políčka i barevnou tečku auta pohybujícího se na dně obrovského kaňonu.

Zdeněk Blahůšek

Jací jsou Černohorci?

Černohorci ještě stále ctí mnohem hlubší životní hodnoty, než jaké nabízí povrchnost konzumní společnosti.

V jejich životní filozofii jsou pořád hluboce zakořeněny lidskost, čest a hrdinství. Mentalitu Černohorců není možné poznat a pochopit bez odkazů na jejich minulost.

▼ *Vznosné držení těla a hrdý výraz jsou pro Černohorky typické bez ohledu na věk.*
Foto Jaroslav Skalický

▼ *Nelehká práce rybářů zůstává po staletí stejná – za tmy na moře, ve vycházejícím slunci nazpět s úlovkem, který však kvůli stále stoupající exploataci Jadranu bývá někdy dost skrovný.*
Foto Jaroslav Skalický

Černohorci jsou silně svobodomyšlným národem. Jejich junáci se svou odvahou proslavili jak za Turků, tak v 1. sv. válce proti Rakušanům a zejména ve 2. sv. válce, kdy vedle Srbů tvořili jádro Titovy národně osvobodenecké armády. Tehdy skutečně naplnili známá Titova slova: „*Mi tudje nećemo a svoje nedamo*“ (My cizí nechceme, ale svoje nedáme.) I dnes si je může přečíst každý návštěvník starobylého Kotoru vytesaná v kameni nad hlavní vstupní bránou do města. Jako většina „Jugoslávců“, i mnozí Černohorci zbožňovali svého velkého vůdce z 2. sv. války a později prezidenta Josipa Broze Tita. I přes jeho některé odhalené chyby ho dodnes ctí mnozí *jugonostalgové* a ve svých domácnostech mají stále vystaveny jeho portréty.

Černohorci cítí silnou vzájemnost, soudržnost a pospolitost zřejmě proto, že jsou malým národem. Je až neuvěřitelné, jak se navzájem znají. Když se potkají dva Černohorci a sdělí si svá příjmení, obvykle se zaradují a obejmou, neboť téměř vždy znají někoho z rodu toho druhého a ví, odkud, z kterého kraje, pohoří, vesnice pochází. Už od dávných dob se znaly jednotlivé oblasti v Černé Hoře podle *plemen* – rodů, které tam žily. I vesnice a horské osady nesou názvy rodů, které je založily a žijí tam dodnes. Příkladem mohou být turistům známá letoviska

na pobřeží Bečići nebo Rafailovići. Jejich názvy samy napovídají, které rody je založily. Takéž některá černohorská pohoří nesou názvy starých rodů, které tam žijí od pradávna dodnes. Například na severovýchodě země blízko albánské hranice se táhne pohoří Vasojevića Komovi, kde i dnes potkáte Vasojeviće. Nebo Kučki Komovi patří Kučanům. Podél pobřeží Jadranu se táhne pohoří Paštrovići, v podhůří Orjenu nad bokou Kotorskou horské pásmo Krivošija, kde žijí Krivošijané, proslulí tím, že nejdéle ze všech černohorských rodů, téměř až do konce 19. stol., provozovali krevní mstu. S tímto jevem museli po staletí bojovat černohorští vladykové a později knížata, kteří usmířovali a ukázněvali jednotlivé znesvářené rody a zakazovali i pod zákonem krevní mstu, aby sjednotili Černohorce pro boj s Turky.

V dnešní Černé Hoře jsou Černohorci početné nejsilnějším etnikem, tvoří však asi jen polovinu obyvatelstva. Třetina je černohorských Srbů, zbytek připadá na Bošnjaky, Albánce, Chorvaty, Romy a Egypťany. Pestré etnické složení je zapříčiněno také tím, že ačkoliv se na tomto území bývalé Jugoslávie v 90. letech nebojovalo, přišlo sem hodně utečenců z válečných zón. Snahou Černé Hory je, aby k žádným národnostním problémům nedocházelo.

Obyvatelé Černé Hory jsou silně nábožensky založeni. Skoro tři čtvrtiny všech Černohorců a Srbů se hlásí k pravoslavné církvi. V některých částech Černé Hory bylo křesťanství přijato již ve 4. stol., dávno před příchodem věrozvěstů z byzantské Soluně, Cyrila a Metoděje, kteří sem přinesli cyrilici, používanou vedle latinky dodnes, zejména v pravoslavné liturgii. Po celé Černé Hoře je rozeseta spousta pravoslavných chrámů a *manastirů* (klášterů). O jejich výstavbu se zasloužili srbští i černohorští vladaři, kteří je stavěli jako svou *zadušbinu* – pro spasení svých duší. Hodně jich vzniklo za vlády královny Heleny, vdovy po Urošovi, posledním králi z rodu Nemanjićů. Byla velmi zbožná a na přelomu 13. a 14. stol. nechala postavit nebo obnovit na padesát klášterů.

S vyznavači islámu se můžeme setkat na severu Černé Hory kolem města Pljevlja. Mešity spatříme i na východě země v oblastech obývaných Albánci kolem Plavského jezera pod pohořím Prokletije a zejména pak v přímoří v oblasti měst Ulcinj a Bar. Muslimové tvoří asi pětinu černohorské populace. Katolíků jsou necelá 4 %, jejich kostely uvidíme zejména kolem boky Kotorské a v dalších přímořských městech, jelikož tyto oblasti byly historicky pod vlivem Benátek a později Rakušanů. Oproti jiným částem bývalé

▼ Dříve chodili černohorští junáci v parádních krojích bojovat s nepřáteli své země, dnes v nich se stejnou hrdostí předvádějí kulturní dědictví svých předků. Foto archiv autorek

▼ Velkou roli v životě Černohorců hrála a stále hraje pravoslavná církev – na snímku interiér velkého neboli katedrálního kostela v klášteře Savina, jehož ikonostas kombinuje tradiční ortodoxní ikonografii s barokními prvky. Foto Jaroslav Skalický

Jugoslávie se v Černé Hoře nesetkáváme s nějakou výraznou náboženskou nesnášenlivostí, převažuje umírněná tolerance.

I pro dnešní Černohorce je na prvním místě rodina. Viditelně ještě přetrvává patriarchální způsob života. Muž je hlavou rodiny, jak káže Bůh. Dodnes ještě mají někde ženy trochu omezené postavení, zejména v horách, ale ve větších městech nebo na pobřeží je to už úplně jinak, ženy a dívky se chovají rovnoprávně. Muži si svých žen vcelku váží. S domácím násilím na ženách se setkáme jen zřídka. Velmi silná je tradice velkých rodin. Celkem běžně zde žijí dvě až tři generace v jedné domácnosti a mají se skutečně rády. Děti jsou vychovávány k úctě k rodičům i prarodičům. I v moderních rodinách se dají pozorovat silná pouta mezi jejich členy. Mobil se stal nezbytnou součástí jejich každodenního života. Pokud zrovna nejsou spolu, dokážou si volat i několikrát za den, jen aby byli ve stálém kontaktu. Protelefonoují spoustu času i peněz také se svými známými a přáteli.

Velký důraz se klade na vzdělání dětí. Považuje se za prestižní, aby bylo co nejvyšší. Černohorská mládež je již po střední škole velice kvalitně vybavena jazykově, hovoří velmi dobře anglicky, mnohdy i rusky. Tyto dva jazyky se považují za nejdůležitější, za nimi následují v zájmu o výuku španělština, italština, němčina, francouzština a čínština. Značným problémem pro absolventy škol je ale velká nezaměstnanost. Většina mladých lidí nenachází po ukončení školy odpovídající zaměstnání. Pokud se nerozhodnou odejít do zahraničí, přijímají ve své zemi často jakoukoliv práci, třeba i podřadnější, nebo zůstávají na bedrech svých rodin, které je podporují a živí. Velká nezaměstnanost je důsledkem nerozumných roz-

hodnutí některých politiků po rozpadu Jugoslávie, kteří idealisticky prosazovali přeměnu Černé Hory ve vyhraněně turistickou ekologickou zemi. Od roku 1991 byla dokonce vyhlášena *Ekološka republika Crna Gora*, což zní sice pěkně, mělo to však za následek likvidaci řady významných velkých průmyslových podniků, čímž zůstala bez práce obrovská masa lidí. Příkladem může být uzavření a rozprodej velkého strojírenského kombinátu Radoje Dakić v Podgorici, kde se vyráběly traktory, bagry, buldozery, rypadla apod. Po jeho uzavření zůstala na dlažbě velká většina výtěžně činných obyvatel města. Nepomohly ani tři roky trvající protesty propuštěných zaměstnanců, ani soudy. Obdobně dopadli i zaměstnanci velké hliníkářny Aluminijski kombinat na okraji Podgorice. Většina obyvatel hlavního města je dnes zaměstnána ve sféře služeb, dopravy, administrativy, státní správy a školství.

Silné jsou v Černé Hoře nejen rodinné, ale i sousedské vztahy. Existuje zde *moba* – sousedská výpomoc např. při sklizni úrody nebo stavbě domu. Černohorcům není zatěžko nabídnout nezištnou pomoc v nouzi i cizincům, když se dostanou do potíží. Nabídnou jako samozřejmost i svůj dům, pokud někde na cestě postihne vaše auto porucha vyžadující časově náročnější opravu. Tehdy poznáte i jejich velkou pohostinnost. Ať už hosta čekají nebo ne, podle starého obyčejného znamení přivítání doširoka otevřou dveře svého domu. Hosta posadí na nejlepší místo u stolu a nabízejí mu nejlepší jídlo a pití, jaké v domě mají.

Stejně jako v celém Středomoří, i v Černé Hoře je typickým obrázkem posedávání a klábosení v kavárnách, které je doménou mužů. Jsou velice družní a rádi se setkávají s přáteli. Povídají si o tom, co se zrovna přihodilo v okolí, ve světě, diskutují o politice, o sportu... Sportovci jsou jejich novodobí hrdinové – živé legendy. Černohorci před individuálními sporty upřednostňují kolektivní. V prvé řadě jsou zapálení pro fotbal, ale dokážou velice vášnivě fandit i při košíkové, házené nebo vodním pólu. A jak to tam vypadá s rekreačním sportováním? Pokud si myslíte,

J A C I J S O U
▼ *Staré ženy na venkově chodí ještě dnes často převážně v černém oblečení. Foto Juraj Kaman*

že jím je vysokohorská turistika, jste na velkém omylu. Na horských túrách Černohorce potkáte jen zřídka, snad jen nějakého nahodilého místního horala. Kdo by se v létě v tom horku ještě někam pachtil. Když je vedro, Černohorec raději zaleze někam do stínu a chladí se studeným mokem. Zato v zimě jejich aktivita stoupá. Masově totiž holdují lyžování. Jejich úžasné sjezdovky na Durmitoru a Bjelasici praskají ve švech, horské hotely jsou přeplněné. Díky spoustě sněhu si mohou zimních radovánek užívat až půl roku.

V Černé Hoře našemu pozorování neunikne, že zde vládne výrazná „macho“ kultura, muži ukazují svou mužnost a sílu. Nějaká zženštilost nebo dokonce homosexualita se zde vůbec nepřipouští a zásadně netoleruje. Faktem je, že mnozí urostlí Černohorci se mohou honosit i svojí mužskou krásou. S typickými muži statných postav a nadprůměrné výšky (Černohorci patří mezi nejvyšší Evropany) se setkáme zejména ve větších městech černoorského vnitrozemí, jako jsou Podgorica, Cetinje a Nikšić, kde večer vycházejí korzovat do ulic. Ženám se muži dokážou dvořit spíš nevtíravě, jako by jim na nich ani tolik nezáleželo, i když pro ně vášní planou. Ale tím spíše své city skrývají, aby nevypadali slabošsky. Projevovat ženám na veřejnosti nějaké city, něžnosti a komplimenty považují za nedůstojné pravých mužů. Není to tu jako v Itálii, kde na krásné ženy muži na ulici hlasitě pokřikují. Tady muži spíše

postávají nebo posedávají ve skupinkách a nenápadně po ženách pokukují, občas prohodí mezi sebou nějaký komentář. Rovněž dívky a mladé ženy se procházejí většinou spolu, zamilované dvojice jsou vidět jen málo. Stejně jako u mužů, i u žen můžeme obdivovat jejich vyhlášený půvab – ztepilé postavy, povětšinou krásné dlouhé černé vlasy, spíše světlejší pleť a hluboké tmavé oči. K tomu se připojuje ladná chůze, Černohorky se opravdu „nosí“, čiší z nich sebevědomí a hrdost.

Zajímavé jsou názory a životní priority mladých Černohorců, jak je ukázala jedna anketa uspořádaná mezi gymnazisty v Podgorici. Na dotaz, jak by nejraději viděli budoucnost Černé Hory, odpovědělo 36 % studentů, že v obnovené Jugoslávii. Asi pětina dotazovaných by si přála vytvořit unii se Srbskem, pětina by chtěla vstup do EU, pouhých 16 % dotazovaných se vyslovilo pro zachování samostatného státu. Otázka, která z okolních zemí je studentům nejdražší, dala vzniknout tomuto pořadí: 1. Srbsko, 2. Itálie, 3. Bosna a Hercegovina, 4. Chorvatsko. Zajímavé byly i odpovědi na dotaz, co by si studenti zvolili nejraději jako své životní povolání. Na prvním místě to bylo vlastní podnikání, druhé skončilo zaměstnání v oblasti kultury a umění, třetí věda, čtvrtá politika a pátý sport. Kéž by si Černohorci dokázali do budoucna alespoň částečně udržet a zachovat svou svébytnost, svéráznost a unikátnost, aby nesplynuli s ostatním světem v jeden velký globální „babylon“.

Jiřina a Nikolína Vukovićovy

Gastronomie značky bio

Zatímco jinde v Evropě si musí pěstitele a potravináři dobře hlídat, aby na trh dodávali ekologicky čisté potraviny, v Černé Hoře – zemi s téměř netknutou přírodou – je to běžná věc. Černoohorské kuchyni to přináší obrovskou výhodu.

Jejím králem je pršut, vepřová šunka ze speciálně chovaných prasat, krmených výlučně kukuřicí. Kýty se namáčejí asi dva týdny v solném roztoku a potom pět až osm měsíců pomalu schnou zavěšené v suché a chladné místnosti. Černohorci přísahají, že nejlepší je pršut z Njeguši, obce nacházející se v nadmořské výšce přibližně 900 m při cestě z Kotoru do Cetinje a na Lovćen. Jeho výroba má staletou tradici, kolem masa zavěšeného ve speciálních udírnách proudí za studena vzduch z hor i od moře. Kouř vzniká pálením bukového, dubového nebo habrového dřeva, které hoří jen velmi mírně, aby se nepřekročila teplota chladného uzení. Podle teploty a relativní vlhkosti vzduchu trvá tento proces 30–40 dní. Dalších 5–6 měsíců pršut dozrává. Pršut může být nejen vepřový, ale i hovězí, který má tmavě červenou barvu.

Pršut často doprovázejí na talíři sýry s typickou tvarohovou konzistencí. Vyrábějí se z kravského,

ovčího i koziho mléka a nejčastěji se podávají jako předkrmy. Na mořském pobřeží převládají ryby a mořské plody, podobně jako v jiných středomořských zemích. Mořské ryby Černohorci upravují nejrůznějšími způsoby, nejčastěji je pečou na roštu, ale také vaří ve vodě s olejem a kořením, nebo několik druhů ryb nakrájejí na kusy a dusí s cibulí, česnekem, kořením a rajčaty. Ryby a zejména měkkýše také připravují *na buzaru*, kdy je zprudka dusí s vínem, olejem, kořením a zeleninou, přičemž vzniká výborná šťáva. Chuťově zajímavý je rovněž guláš z chobotnice, podávaný jako hlavní jídlo. Oblíbená jsou i různá rizota, například s plody moře. V černohorské kuchyni se objevuje také hodně sladkovodních ryb, zvláště v okolí Skadarského jezera, ať již to jsou kapři, úhoři nebo oukleje. K pokrmům patří bohaté a pestré zeleninové saláty.

V černohorském vnitrozemí převládají v jídelníčku obilniny, luštěniny, vařená zelenina,

brambory a maso, ať již vepřové, jehněčí nebo skopové. Oblíbeným pokrmem je *paštica*, jež se podobá české svíčkové. Připravuje se z kvalitního hovězího masa, protkávaného špekem a česnekem. Před pečením se nakládá do zeleninového nálevu a vína. Pod názvem *japraki* se skrývají zelné závitky, *pljeskavica* je lahodná vypražená placka z mletého masa, posypaná ovčím sýrem. Také smažené *čevapi*, válečky z grilovaného mletého hovězího masa, k nimž se podává nakrájená cibule, zná celý Balkán. Při obědě nesmí chybět polévka, ať již rybí, pastýřská krémová polévka z hřibů nebo hustá *čorba* ze zeleniny a masa. Poněkud zvláštní jsou pro nás téměř všechny přílohy vyjma častého bílého chleba. Podivný název *kačamak* patří kukuřičné kaši podobné italské polentě, do níž se ještě přidávají rozmačkané brambory. Podává se s kyselým mlékem nebo s *kajmakem*, což je mléčný produkt trochu podobný sýru. Dříve to bylo jídlo

chudiny, dnes se podává i v restauracích, zvláště turistických. Původně selským jídlem byla *cecvara*, kdy se do vody s rozpuštěným sýrem a kajmakem zaváří kukuřičná mouka. K jídlům se podává červené víno Vranac nebo suchý bílý Krstač. Domácí Nikšičko pivo doplňují piva srbská.

Pro černohorskou kuchyni je typický také *burrek*, pečivo plněné nejrůznějšími náplněmi, zejména mletým masem, špenátem nebo sýrem. Pozůstatkem osmanské říše je také *baklava*. Podobných sladkostí mají Černohorci víc, nešetří se v nich medem, cukrem, ořechy ani kandovaným ovocem. Dědictvím tureckých časů je i černá káva vařená a podávaná v džezvě. Ceny jídel jsou v běžných černohorských restauracích přijatelné, na pobřeží o něco vyšší než ve vnitrozemí. Chutně se dá najíst i u různých stánků a bister.

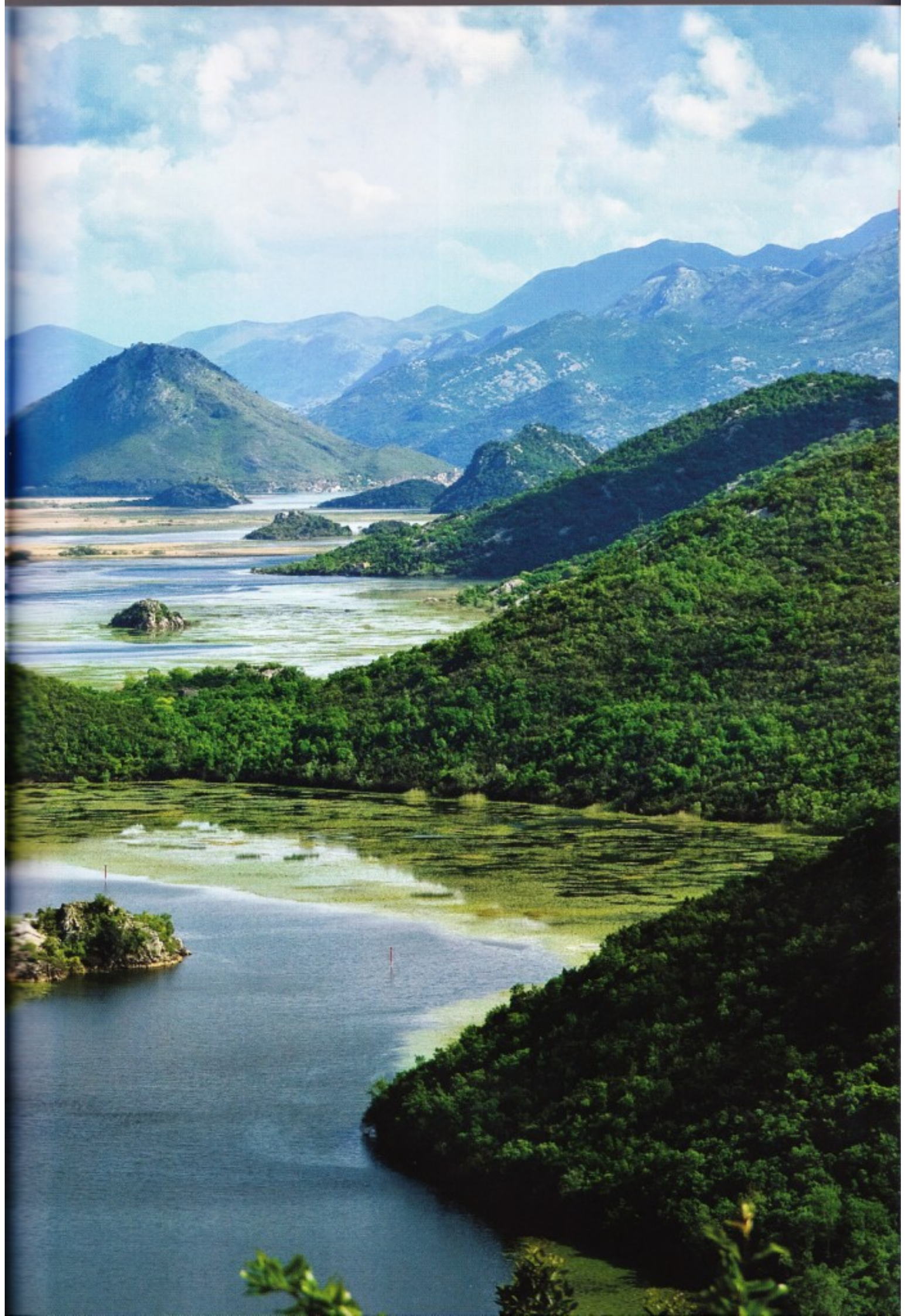
Text a foto Jaroslav Skalický

Moře sladké vody

Zatímco jsme vyhlíželi místo na zaparkování, od vody na nás mával vysoký hubený muž v zelené kšiltovce. Pomáhal několika lidem s výstupem z loďky, a tak nám bylo hned jasné, že v nás vidí další zákazníky. Proč ne?

Představil se jako Hasan a nabídl nám plavbu kolem jezera a návštěvu kláštera, který stojí na jeho druhé straně.

Domluvili jsme se a za půl hodiny vyrazili.

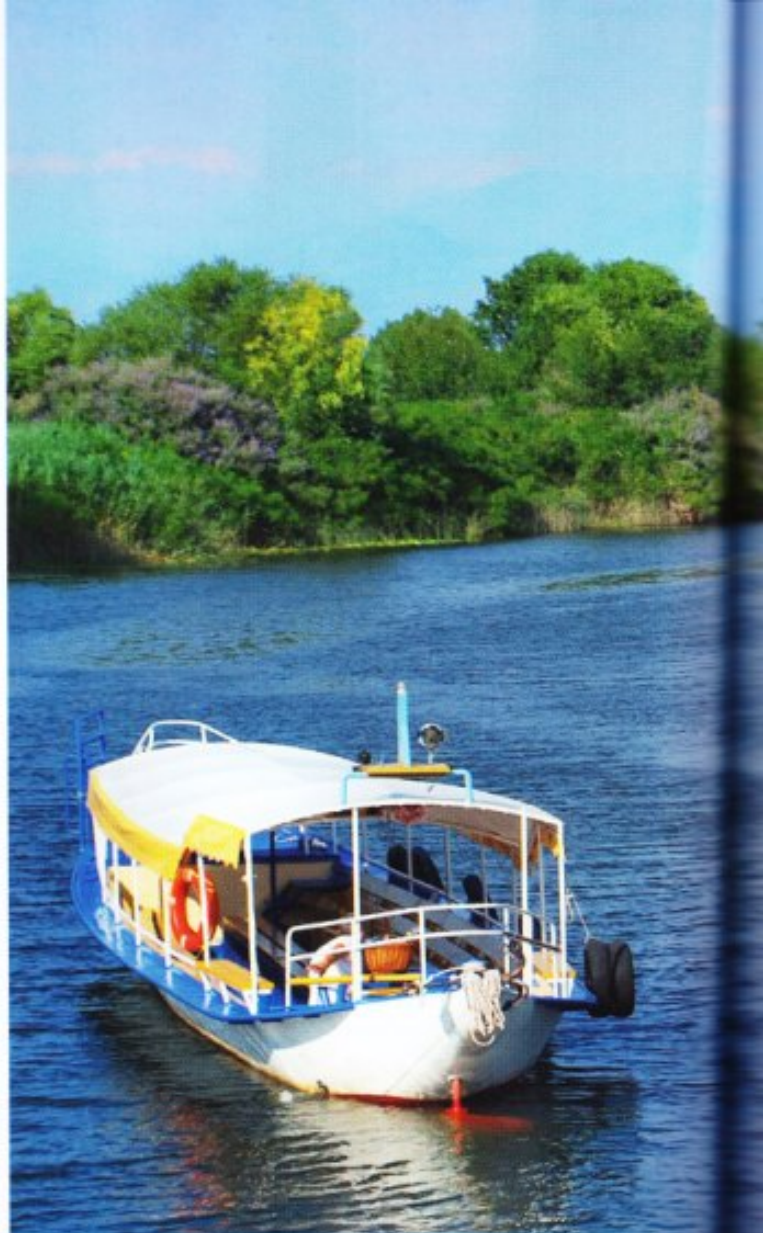

Ostrov Beška se nám zalíbil hned, jak jsme ho spatřili z hlavní silnice, která kopíruje jihozápadní břeh Skadarského jezera. Zaujal nás hlubokou zátokou, za níž se červenalo několik střech domů a zvedala se věž kostela. Na pevnině vybíhal proti ostrovu malý mys, jehož zářivě žlutá barva slibovala hezkou pláž. Spustili jsme se k ní po silnici, jež prudce klesá k ospalé obci Murići, míjí mešitu a prochází olivovníkovým hájem. Na místě jsme zjistili, že pláže s vybělenými oblázky, údajně nejhezčí na jezeře, si užívají i dvě krávy, které si v horkém dni chladily v krásně průzračné vodě břicha. Spolu s několika oslíky pasoucími se na břehu dělaly společnost zhruba dvacítce lidí, kteří se slunili na pláži a koupali v jezeře. Do ticha občas zazvonily zvonce na jejich krcích.

Hasan přivlekl červený kanystr s benzínem, hadičkou ho propojil s motorem na své loďce s šípovitou přídílí i zádí a pokynul nám, abychom si sedli na lavice. Vzdalovali jsme se od břehu, nad kterým se zvedá horský masiv Rumija, s vrchol-

▼ *Národní park Skadarské jezero je největší ptačí rezervací v Evropě. Mimo jiné zde žije celoročně jedna z mála evropských kolonií pelikánů kadeřavých. Foto Thinkstock/iStock*

▼ *Přístaviště ve Virpazaru je výchozím bodem pro vyhlídkové plavby motorovými loděmi po Skadarském jezeře. Městečko je také oblíbeným kulinářským centrem s rybími restauracemi. Foto Jaroslav Skalický*

ky přesahujícími tisíc metrů. Odděluje jezero od Jaderského moře. Cesta sem je dlouhá, úzká silnice se klikatí v mnoha zatáčkách. Z vnitrozemské strany jezero ohraničují nízký Katunský kras a pohoří Prokletije. Protější břeh vzdálený zhruba 14 km se nám ale ztrácel v oparu a vybledle modrá hladina jezera jako by přecházela v oblohu. Pláž v Murići patří k ojedinělým místům skadarského pobřeží, z jehož 76 km jsou jen asi tři vhodné pro rekreaci. Většina břehů je přfkrych, hornatých, nebo naopak bažinatých, a tak z pevniny v podstatě nedostupných. Na jihovýchodním cípu jezera leží albánské město Skadar, podle něhož je nejrozsáhlejší vodní plocha na Balkáně a jedno z největších jezer v Evropě pojmenováno. Dosahuje délky 44 km a jeho rozloha kolísá podle množství srážek mezi zhruba 370 km² v létě a 540 km² na konci zimy. Přibližně jedna třetina vodní plochy připadá Albánii a zbytek Černé Hoře.

Hasan ukazoval dolů ke dnu a třemi prsty naznačoval hloubku vody v místě, kde jsme pluli. Průměr je 6 m. Většinu vody přivádí do jezera nádherná řeka Morača, protékající na svém hor-

ním toku úžasným kaňonem. Jezero také napájí kolem 50 podvodních pramenů, které z krasového dna vyvěrají v místech, jimž se říká oka. Nejhlubší z nich pojmenované Radus má 60 m. Skadarské jezero je kryptodepresí, takže oka se nacházejí pod úrovní mořské hladiny, zatímco hladina jezera nad ní. Díky bohatému přítoku a hlavně okům se všechna voda v jezeře během jednoho roku dvakrát až třikrát vymění. Z jezera odtéká jediná řeka Bojana, jež vodu odvádí přímo do Jaderského moře. Její tok tvoří hranici mezi Černou Horou a Albánií.

Když jsme s Hasanem míjeli zátoku na ostrově Beška, vylétla z rákosí volavka, vyplašená hlukem lodního motoru. Skadarské jezero je největší ptačí rezervací v Evropě. Nejvhodnější podmínky mají opeřenci v severní části jezera, kde se podél břehu táhne pás mělké vody, zarostlý rákosím, stulíky, lekníny, rdestem a mnoha dalšími druhy bahenních rostlin. Zdejší mokřady jsou jedním z posledních útočišť pelikánů kadeřavých v Evropě. Kromě nich zde hnízdí dalších 270 druhů, mezi nimi například ibisové, kormoráni, orli, rybáci, kolpíci, bukači nebo

▼ *Kostel sv. Jiří je součástí kláštera
Beška na stejnojmenném ostrově.
Před rozpadem ho zachránila
nedávná důkladná rekonstrukce.
Foto Jaroslav Skalický*

Isakovićové. Díky bohaté fauně i flóře je černo-
horská část jezera od roku 1983 národním parkem.

Po chvíli už Hasan zamířil k malému molu, odkud jsme po schodech vystoupali ke dvěma kostelům kláštera Beška. V ústřety nám kráčela usměvavá dívka v šedém tričku a dlouhé zástěře až ke kotníkům. Na hlavě měla šátek uvázaný na kokos. „Vítejte v našem klášteře,“ oslovila nás. Raději by s námi mluvila francouzsky, ale anglicky uměla také velmi dobře. „Beška je srbský ortodoxní klášter, postavený v časech knížectví Zeta. Tvoří ho jednak kostel sv. Jiří, postavený na konci 14. století šlechticem Đuradem II. z rodu Balšićů, a také kostel zasvěcený sv. Marii. Ten postavila vdova po Balšićovi Jelena, v klášteře zemřela a v kostele je pohřbena,“ vyprávěla nám novička kláštera Isidora. Provedla nás oběma nedávno opravenými svatostánky. Prozradila o sobě, že už dávno přemýšlela o tom, že vstoupí do řádu. Když přijela na ostrov, zdejší prostředí ji okouzlo. V klášteře pobývá 13 sester, některé jsou výtvarně nadané, vytvářejí malby na skle, malují ikony. Isidora nám ukázala malý obchůdek, kde svoje díla prodávají návštěvníkům. Cestou k němu jsme zahlédli další sestry, které pracovaly na zahradě u budovy, v níž bydlí. „Na zahradě si vypěstujeme spoustu zeleniny, máme zdravý jídelníček. A když přijede otec Gregor ze sousedního ostrova na bohoslužbu, často přiveze ryby,“ potvrdila nám Isidora existenci poustevníka ze sousedního ostrova Starčevo, o němž jsme si už předtím přečetli v průvodci. Na Starčevu žije v klášteře, založeném ve 14. stol. Ve Skadarském jezeře je asi padesátka ostrovů různé velikosti. Na Grmožuru stojí pozůstatky turecké pevnosti, kterou král Nikola využíval jako vězení. Klášter se nachází také na ostrově Moračnik. Na malém ostrůvku Lesendro se dochovaly zbytky pevnosti, která měla chránit rybářskou osadu Vranjina, jež bývala sídlem zetských metropolitů.

Cestou do Virpazaru, největšího černo-
horského města na břehu Skadarského jezera, nás překvapo-
valy další nádherné scenerie. Projížděli jsme hornatou nehostinnou krajinou, ale rovněž mezi malými vinicemi, pečlivě obdělávanými políčky se zeleninou a také tabákem, jehož listy pěstitelé pečlivě suší na slunci. Čekali jsme, až přes silnici přejde kráva, a vyhýbali se stádu ovcí, za nímž jel pastevec na kole. U zálivu Lučica jsme odbočili do obce Godinje, ležící vysoko nad jezerem, jejíž kamenné stavby natěsnané na sobě a nalepené na skále připomínají středověkou opevněnou osadu. Asi šedesát zdejších obyvatel, většinou pry-

s příjmením Leković, protože Godinje je dědičnou obcí rodinného klanu Lekovićů, bydlí v domech s podloubími a sklepy, jež si zachovaly starobyly ráz a dokonale zapadají do krajiny Skadarského jezera, kde jako by se zastavil čas.

Zdejší kraj Crmnica je proslulý prastarou tradicí pěstování vinné révy a výroby známého „vína z Crmnice“. Zlákala nás *konoba* s všeřikajícím názvem Moja. Její majitel Miodrag Leković nám ukázal sklep s lahvemi vín a certifikát, který dokládá jeho kvalitu. Seděli jsme na terase s výhledem do údolí, popíjeli bílé víno a snažili se utřídit spoustu zážitků, které nám cesta po jihozápadním břehu Skadarského jezera přinesla. Tím posledním byla zdejší vyhlášená specialita – skadarský kapr na roštu. Miodrag v roli kuchaře a číšníka v jedné osobě ryby sám ráno nalovil v jezeře. Alespoň to tak tvrdil. Kapra připravil výtečně, ochutil česnekem a olivovým olejem a obložil velkými koly nakrájených rajčat a cibule. Z Godinje nám zbývalo dojet do malého městečka Virpazar, známého výchozího bodu pro vyhlídkové plavby po jezeře. Cesta tunelem Sozina k Jaderskému moři odtud trvá jen půlhodinku.

Jaroslav Skalický

▼ Sušení tabákových listů – tabák patří v oblasti kolem Skadarského jezera k oblíbeným plodinám, jeho významným odbytíštěm je nedaleká Albánie, kam ho Černohorci pašují. Foto Jaroslav Skalický

Cetinjské ambasády

Kdybyste do Cetinje, městečka pod hrozivě vyhlížejícími šedými skalami hory Lovćen, přijeli bez znalostí černohorské historie, tabulky s nápisy „ambasáda“ by vás nejspíš zaskočily. Diplomaté své úřady již dávno opustili, honosné budovy však stále vypovídají o slavné historii města.

▼ Pomník Ivana Crnojeviće, který vládl knížectví Zeta v 2. pol. 15. stol. Ve spojení s Benáťany se stavěl na odpor Turkům. Foto Jaroslav Skalický
▼ Biljarda byla postavena jako rezidence Nikoly I. Petroviče-Njegoše. Opevněný zámek sloužil i jako sídlo černohorského sněmu. Dvůr ohraňovala obranná zeď s rotavými věžemi. Foto Visit-Montenegro.com

DAHLEM 1193 km

EHMITAZ 2078 km

1907 km PRADO

FERGAWON 1194 km

YATKAN

Do dějin vstoupilo v roce 1482, kdy se v Cetinji usadil legendární černohorský vůdce Ivan Crnojević, vybudoval zde knížecí palác a klášter. Ivanův syn a nástupce Đurađ nechal dovézt do Cetinje první tiskárnu na celém Balkáně. Necelá tři desetiletí po Guttenbergově vynálezu knihtisku tak mohla být v Černé Hoře vytištěna první kniha. Z této doby pochází i Octoechos – Kniha osmi hlasů, která je jednou z nejstarších sbírek liturgických písní ve slovanském jazyce. Cetinji připadla role politického a kulturního centra knížectví Zeta a později království Černé Hory hlavně kvůli její nedostupnosti v horské krajině, která ji chránila před útoky Turků. I když město třikrát obsadili, nikdy se jim v něm nepodařilo udržet po delší dobu.

Význam Cetinje se ještě zvýšil, když Petar II. Petrović-Njegoš, světský i duchovní vůdce Černé Hory, považovaný rovněž za jejího největšího básníka píšícího srbštinou a národního poetu, upevnil v 19. stol. v zemi moc. Za vlády jeho synovce Danila II. Černá Hora u Grahova v roce 1858 vyhrála svou nejdůležitější bitvu s osmanskou říší, proslavila se tím v celé Evropě a posílila svou vojenskou, politickou a diplomatickou pověst. Respektoval to i berlínský kongres v roce 1878, který zemi, v níž tehdy žilo necelých 300 000 lidí, uznal jako samostatný a nezávislý stát. Cetinje

se čtyřmi stovkami budov a 2500 obyvateli se stala hlavním městem a sídlem diplomatických misí. Jejich krátká éra skončila vypuknutím první světové války a obsazením Cetinje rakousko-uherskými jednotkami. Po válce byla Černá Hora připojena k Srbsku a stala se součástí Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Od časů federativní Jugoslávie je hlavním městem republiky Černá Hora Podgorica.

Bývalé zahraniční ambasády v Cetinji jsou dnes vyhledávaným cílem návštěvníků, pro něž jsou budovy zastupitelských úřadů v malém městě se 17 000 obyvateli raritou. Britská ambasáda v koloniálním stylu s okrovou omítkou a znakem království nad vchodem dnes slouží jako hudební konzervatoř. V bývalé ruské ambasádě v barokním slohu sídlí Fakulta výtvarných umění Univerzity Černé Hory. Stejně reprezentativně vyhlíží secesní francouzská ambasáda, jedna z nejhezčích budov v Cetinji. Podle dodnes vyprávěné historky měla stát v Egyptě, ale chybou úředníků francouzského ministerstva zahraničí se ocitla v černohorském království. Také další budovy někdejších zastupitelských úřadů, vesměs dobře udržované, slouží dnes většinou kulturním účelům, do prostor bývalé srbské ambasády se například nastěhovalo Etnografické muzeum.

Ospalá provinční Cetinje svůj politický význam dávno ztratila, stále ale zůstává pokladnicí černohorského kulturního a historického dědictví. Nejstarší historickou památkou je kostel Vlaška crkva. Kdysi nejdůležitější institucí ve městě a stále sídlem černohorského metropolity, hlavy tamní pravoslavné církve, je mohutný kamenný klášter sv. Petra Cetinjského, vybudovaný v roce 1701. Stavitelé do něho začlenili prvky z původního kláštera Crnojevićů, který obránci vyhodili do povětří, aby se nedostal do rukou Turků. Současnému klášteru dominuje zvonice, jeho součástí je mariánský kostel, mnišské cely byly vestavěny do skály. V kapli Ćipur zřídila černohorská vláda v roce 1988 královskou hrobku pro Nikolu I. Petroviće-Njegoše, jenž v zemi panoval mezi lety 1860–1910 jako druhý černohorský kníže a pak do roku 1918 jako první a poslední černohorský král. Ostatky Nikoly I. a královny Mileny Vukotić do ní byly uloženy v roce 1989, když byly převezeny ze San Rema v Itálii. Později byly do Cetinje přepraveny z různých částí Evropy i ostatky dalších členů dynastie, jež vládla v Černé Hoře v letech 1696–1918.

Z prostor působivého klášterního komplexu se panovník i vládní úřady přemístili do Biljardy, jejíž mohutná stavba pochází z roku 1838. Jméno dostala podle biliáru, který si Nikola I. Petrović-Njegoš dovezl pro zábavu z Vídně, byl to tehdy jediný kousek v celé Černé Hoře. Jednopatrová stavba má podobu opevněného zámku, který původně kryla olověná střecha. Když obráncům města docházelo v bojích s Turky střelivo, rozstavili na ně střechu spolu s olověnou sazbou ze zdejší tiskárny. Njegošovo muzeum, umístěné v historických prostorách, je věnováno této mimořádné postavě černohorských dějin.

Z Biljardy Nikola I. přesídlil do nedaleko stojícího paláce z roku 1867, jenž zvenčí překvapuje svou jednoduchostí. Dochovaly se v něm interiéry s výzdobou i vybavením z doby, kdy zde žila královská rodina. V přízemí se nachází studovna krále Nikoly s jeho uniformami a zbraněmi, knihovna obsahuje i vzácné kousky z Crnojevićovy tiskárny. Jednopatrová stavba byla v roce 1926 přeměněna v Národní muzeum, jehož

▼ *Klášter v Cetinji založil vladyka Danilo na počátku 18. stol. Dodnes je sídlem černohorského metropolity. Foto Jaroslav Skalický*

▼ *Dvorská kaple Nikoly I. vznikla na základech původního kláštera Crnojevićů z konce 15. stol., který o dvě století později vyhodili Černohorci do povětří, aby se nedostal do rukou Turků. Foto Thinkstock/iStock*

sbíрка obrazů má nejen uměleckou, ale i historickou hodnotu. Portréty zobrazují členy královské rodiny a jejich příbuzné z dalších evropských královských rodů. Nikola totiž provdal pět ze svých dcer za krále a vévody, a tak získal přezdívku „evropský tchán“. Mezi historickými obrazy vynikají i díla českého malíře Jaroslava Čermáka, nadšeného zastávce myšlenky slovanské vzájemnosti. V polovině 19. stol. v Černé Hoře kreslil skici i maloval monumentální kompozice plné obdivu k statečnému boji Černohorců proti Turkům. Znamé jsou jeho obrazy Únos Černohorky, Raněný vojvoda a četné portréty Černohorců. Při druhé návštěvě země se dokonce sám zúčastnil osvobozovacích bojů u Cetinje.

Architektura 18. a 19. stol., mj. i působivý Zetski dom, královské divadlo, je v Cetinji usazena do zeleně, stromy lemují takřka všechny ulice, obklopují ambasády, zvláště rakouskou a britskou, i další význačné budovy a přecházejí v Městský park a Královskou zahradu. Z vrcholku pohoří Lovćen shlíží na Cetinji mauzoleum Petara II. Petroviće-Njegoše. Sám si toto místo vybral. Kvůli obavám z Turků se jeho přání splnilo až v roce 1855, v průběhu první světové války ale Rakušané hrobku v malé kapli zničili a ostatky putovaly zpět do Cetinje. Stavba podle projektu chorvatského sochaře Ivana Meštroviće začala až při příležitosti 100. výročí úmrtí velkého vládce (1951) a dokončena byla v roce 1974. V podzemní kryptě se nachází mramorový sarkofág a obrovská socha Petara II. s otevřenou knihou v klíně. Narodil se v malé vesnici Njeguši, která leží na silnici z Cetinje do Kotoru. Národnímu vůdci je tam věnováno muzeum umístěné v jeho rodném domku.

Jaroslav Skalický

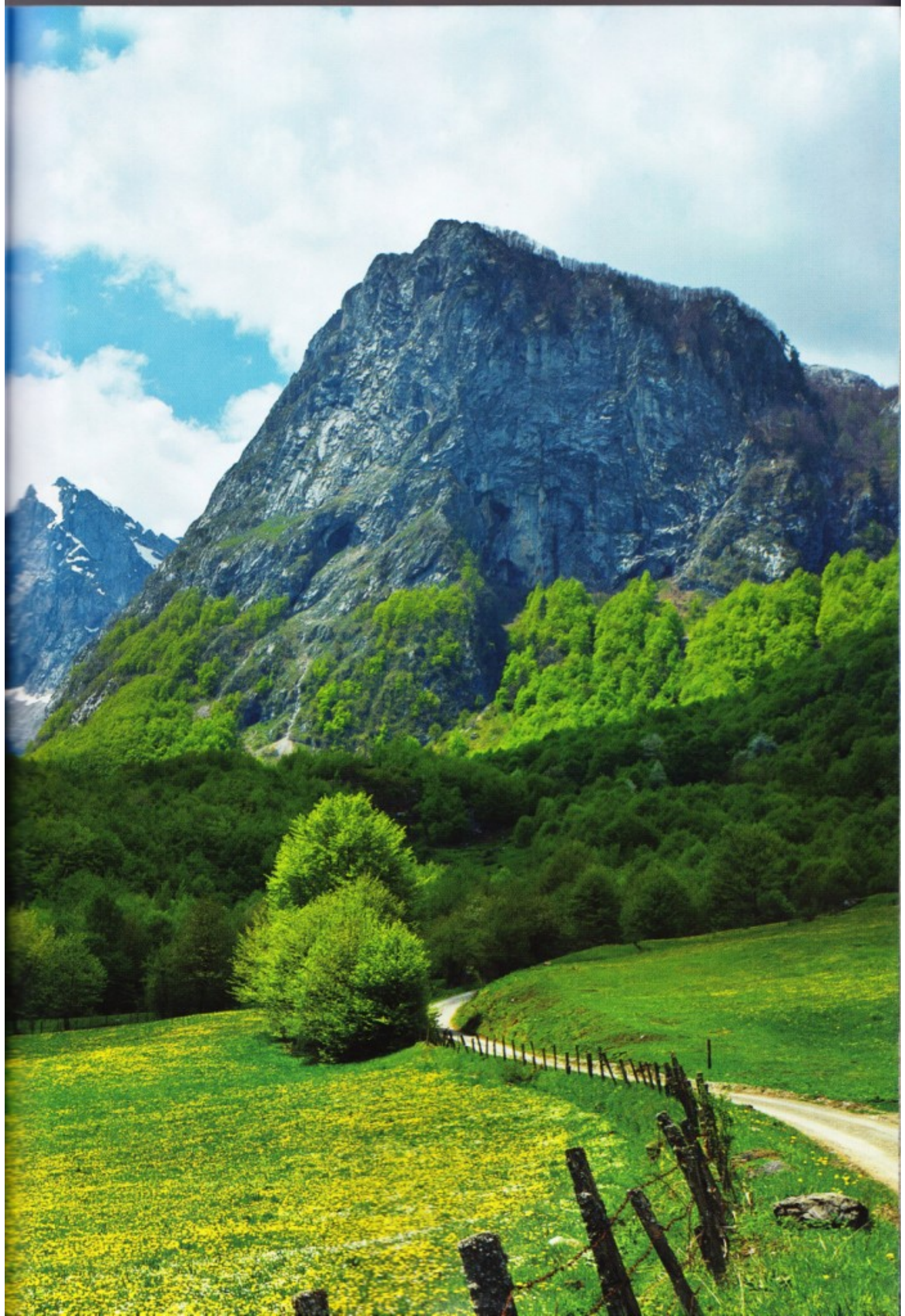

Černá Hora má pět národních parků, které dohromady pokrývají asi desetinu jejího území. Dvěma největším, Durmitoru a Skadarskému jezeru, jsou v tomto čísle věnovány samostatné články. Nádhernou přírodu, především hory, lesy, jezera či kaňony, ale v některých případech též významné kulturní dědictví nabízejí i tři menší parky.

Národními parky Černé Hory

▼ Údolí Grebaje v národním parku Prokletije. Foto Thinkstock/iStock

Lovćen

„Lidé, já jsem buď v ráji, nebo na měsíci“ zvolal nadšeně Bernard Shaw, když vystoupal na masiv Lovćenu proslulý jedinečnými pohledy na boku Kotorskou i daleko na Jadran, za příznivých povětrnostních podmínek až do Itálie.

Masiv Lovćenu majestátně se zvedající do téměř dvoukilometrové výšky má pro Černohorce mimořádný význam, podobně jako pro Řeky Olymp. Národní park Lovćen v těsné blízkosti někdejšího hlavního města černohorského království Cetinje i středověkého přístavu Kotor není jen mimořádně hodnotným přírodním územím, ale i místem úzce spjatým s historií země.

Když jsme se v roce 1982 poprvé vyšplhali „cestou necestou“ na nejvyšší vrchol Lovćenu Štirovnik (1749 m n. m.), vyskočil z úkrytu 100 m pod vrcholem ozbrojený voják se samopalem. „Ruce vzhůru!“ a vedl nás kolem kasáren a radarových zařízení k vysoké televizní věži. Tam

se na nás obořil důstojník tehdejší jugoslávské armády: „Pronikli jste do přísně střeženého vojenského prostoru. Na zákaz vstupu upozorňují v terénu rozmístěné výstražné tabule!“ „Žádnou jsme neviděli,“ namítl jsem. „Jste proruští špioni!“ vykřikoval důstojník opakovaně. „Normální lidé chodí po cestách!“

Přes hodinu nám trvalo vysvětlování všemi možnými jazyky, než se nám podařilo objasnit, že se Rusů obáváme stejně jako Jihoslované. Potom se vše začalo vyvíjet „po slovansku“. Civilní ředitel televizní věže vytáhl láhev rakije a obyvatelé izolovaného místa, kde se toho jinak asi moc nedělo, s námi popili na přátelství. Nakonec nás provedli po nejlepších vyhlídkových místech dodnes turistům zapovězeného Štirovniku.

Teď jsme po mnoha letech a za úplně jiné politické situace v národním parku Lovćen znovu, ale máme na programu jiný vrchol, asi nejnavštěvovanější v Černé Hoře – Jezerský vrch (Jezerski

vrh, 1657 m n. m.), vápencovou homoli, kde si přál být po smrti uložen uctíváný národní vůdce Petar II. Petrović-Njegoš.

Z lovcenské silnice stoupající strmým skalním terénem do průsmyku Krstac v nadmořské výšce 926 m si vychutnáváme krásné pohledy na boku Kotorskou. Nadšení vyhlídkami se vydáváme na projížďku poměrně malým (62,2 km²) národním parkem vyhlášeným v roce 1952. Předmětem ochrany jsou zde nejen krasové jevy typické pro převážně vápencové Dinárské hory

▼ *Jezero Pešića na východním okraji národního parku Biogradska gora. Foto Thinkstock/iStock*

▼ *Na Jezerském vrchu stojí mauzoleum Petara II. Petroviće-Njegoše. Foto Thinkstock/iStock*

Y (závrty, škrapy, polje, propasti, náhorní plošiny odvodňované do podzemí) a divoká příroda, ale i území, která byla odedávna využívána k pastvě a v příznivých polohách i k pěstování některých plodin. Několikrát zastavujeme, procházíme se kolem nejzajímavějších krasových útvarů, Kocháme se pralesními sceneriemi i koberci kvetoucích rostlin. Za rozhledy šplháme na vyvýšená místa. Zjišťujeme, že v nejvyšších polohách převládají kamenité i travnaté louky, nízké keře a kleč, zatímco mírněji ukloněné svahy jsou porostlé hustými bukovými a dubovými lesy, v nižších polohách s příměsí cypřišů a borovic. Z informačních tabulí se dozvídáme, že na území národního parku bylo zaznamenáno kolem 1300 rostlinných druhů převážně středomořského typu, 200 druhů ptáků a také to, že v odlehlých místech žijí vlci.

Nakonec necháváme auto na parkovišti u hotelu Lovćen pod Jezerským vrchem, procházíme tunelem ve skále a spolu s četnými novodobými černohorskými poutníky stoupáme po 461 schodech k monumentální stavbě, kde jsou ostatky

uctívaného neohroženého vladaře a bojovníka uloženy v mramorovém sarkofágu v podzemní kryptě. Stráž u vchodu do mauzolea obstarávají dvě mohutné žulové sochy Černohorek. Vstupujeme dovnitř a prohlížíme si sochu Petra Njegoše s knihou v klíně, která připomíná Černohorcům, že byl také básníkem a filosofem.

Biogradska gora

Národní park Biogradska gora je světově proslulý zejména dochovanou původní vegetací. Bukové lesy v okolí Biogradského jezera představují jeden ze tří největších evropských pralesních komplexů. Národní park vyhlášený v roce 1952 zahrnuje část pohoří Bjelasica (rozloha 56,5 km²), kde černohorský vládce Nikola I. Petrović založil již v roce 1878 lesní rezervaci. Dnes tu největší ze vzrostlých smrků mají obvod kmene i 6 m a stáří mnoha jedlí vysokých více než 50 m se odhaduje na 500 let.

Území parku není čistě vápencové, najdeme tu i pískovce, břidlice a na formování reliéfu se podílejí i další sedimentované horniny. Nejvyšší

▼ *Horské túry v národním parku Prokletije patří k nezapomenutelným zážitkům. Foto Juraj Kaman*

▼ *V divokém pohorí Prokletije narazí turisté častěji na stádo koz než na jiné lidi. Foto Juraj Kaman*

skalnaté vrcholy obklopují zvlněné horské louky s několika ledovcovými jezery přecházející v nižších polohách do hlubokých lesů. Většina turistických cest do pohorí vychází od 1100 m dlouhého a 400 m širokého kouzelného Biogradského jezera obklopeného pralesem. Na nejvyšší vrchol Crna Glava (2139 m n. m.) trvá výstup asi pět hodin.

Prokletije

Nejmladší, nejdivočejší a nejméně prozkoumaný národní park Prokletije, vyhlášený teprve v roce 2009 na ploše 166 km², se stále ještě nachází v jakémsi stadiu zrodu. Zahrnuje rozeklané horské skupiny na albánských hranicích s vrcholy přesahujícími nadmořskou výšku 2500 m. Na jihu se na hranici s Albánií vypíná nad náhorní plošinou Roman s kamennými sezonními příbytky pastevců (*katuny*) rozervaný vrchol Rosni vrh (2525 m n. m.). Od Gusinje, hlavního výchozího místa pro návštěvy národního parku, se mezi svéráznými údolími Ropojana a Grbaja táhne do Albánie členitý hřeben Karanfili. Zajímavá jsou jezera Plavské i Ridské a především množství jedinečných speleologických lokalit s propastmi, jeskyněmi a vyvěračkami (Alipašini izvori). Nevídaný unikát vytváří ponor řeky Skakavice u Vusanje, kde se mohutný vodopád řítí do kruhového skalního hrdla a mizí v hlubokém podzemí.

Zdeněk Blahůšek

Na kole do Kotoru

Kdybych si měl vybrat nejhezčí černohorské město, dlouho bych váhal mezi Cetinji a Kotorem. Na jedné straně Cetinje, bývalé hlavní město, pitoreskně posazené v podhůří Lovčenu a tak trochu zapomenuté v čase. Na straně druhé Kotor, staré město obehnané hradbami z dob Benátské republiky na konci dlouhého mořského zálivu. Kdybych si měl ale vybrat, jak přejet z jednoho do druhého, neváhal bych ani vteřinu – na kole!

Burek z pekárny a káva z džezvy jsou dvě radosti, co si nemůžu po ránu na Balkánu odepřít. Ale pak už sedám na bicykl a zvolna jedu probouzejícím se městem. Před sto lety právě tudy jezdili čeští šoféři s vozy Laurin & Klement a zajišťovali první mezinárodní spojení Černé Hory s rakousko-uherským Kotorem. Z té doby zůstaly v Cetinji ambasády, královská rezidence i sídlo vlády nedaleko místního kláštera. Naštěstí Cetinje ztratila statut hlavního města, ještě než přišla poválečná éra socialistického betonu. Říká se, že Montealbo z Tří veteránů Jana Wericha má předobraz v Montenegro a pohádkový král Piko-la v obtloustlém černohorském králi Nikolovi. V Cetinji tomu nezbývá než věřit.

I když Cetinje leží v horách, musím ještě nastoupat téměř 400 m, než se stará úzká asfaltka zhoupne do klesání. Ze sedla pod Bukovicou se otevrou výhledy na Lovčen. Dnes národní park, dříve samotné srdce Černé Hory – právě zdejší temné lesy na svazích Štirovniku a Jezerského vrchu jí daly přívlastek Černá.

Vesnička Njeguši, rodiště vladky Petra Petroviće, leží skrytě mezi loukami a kamennými zídkami

a stojí za krátkou zastávku. Když ne kvůli zakladateli dynastie Petrovićů či krajině, tak bezpochyby kvůli místní specialitě – njegušskému pršutu. Vepřové kýty se udí ve studeném kouři z bukových polen a pak deset měsíců zrají. Pár plátků na ochutnání a k tomu panáček jemné domácí rakije stvrdí nákup nejlepšího černohorského suvenýru. A také starou pravdu, že nejlepší suvenýr je ten, který se dá vypít nebo sníst. „Doviđenje, vidimo se idući godinu,“ loučím se, než zase šlápnu do pedálů.

Jen o pár kilometrů dál se mi konečně otevřou výhledy na boku Kotorskou, kdysi řečiště, dnes nejdelší záliv na Jadranu. Z ptačí perspektivy mám vše jako na dlani: hřebeny Orjenu, Risanský záliv i samotný Kotor, titěrný trojúhelníček béžových ulic a oranžových střech hluboko dole.

Následujících 20 km je nejlepší černohorský sjezd. „Jde na vás zavrať, když pohlédnete zpupným horám do tváře, když se očima zachytíte kamenné lemovky a začnete počítat zákruty silnice zatesané do stěny. Poslední mizí až kdesi u nebe, to je snad Lovćen, víc temný mrak než hora. Ruku na srdce: zbrázdili jsme slušný lán světa, ale něco takového jsme neviděli ani v Kordillerách...“ Takhle popsali starou silnici Miroslav Hanzelka a Jiří Zikmund v roce 1953, když po ní stoupali se svojí Tatrou 805. Já mám to štěstí, že jedu opačným směrem, obráceně jsem to nikdy

nezkoušel. Fičím na kole dolů a užívám si euforii a adrenalin. Vítr chladí a rakije z Njeguši hřeje.

Ani ne za půl hodiny bych byl v Kotoru, ale s přemáháním si dám ještě malou zajížďku. Znamená to vyšlapat dalších 150 m k pevnosti Goražda. Tu postavila rakousko-uherská armáda. Dalekonosná děla, která chránila nejjižnější námořní základnu c. a k. mocnářství, jsou už dávno pryč, ale komplikovaný systém kasemat, palebných postavení a pozorovacích kopulí zůstal. Na některých z nich je stále čitelný nápis SKODA PILSEN 1896. Ještě chvíli se kochám výhledy, na západě z tivatského letiště startuje letadlo – zvláštní, dívat se na ně shora. Na druhé straně je vidět Kotor, teď už i se systémem hradeb, které se přimykají ke skalám a šplhají od města k pevnosti sv. Jana. Dole pod ní pak jen modrá hladina Jadranu a ložky plachetnic v maríně.

Posledních 10 km sjezdu je už jen mazlení se serpentinami a dojezd ke Starému Gradu. Je zde citelně tepleji než nahoře a místo horských luk tu voní moře a fíky. U brány do starého města zamknu kolo k lampě a v krámku si koupím Nikšičko pivo. Sedím na břehu moře, vzpomínám a vychutnávám Balkán.

*Martin Komár Hessler, průvodce
a spoluautor cyklistických a turistických
zájezdů CK Adventura do Černé Hory*

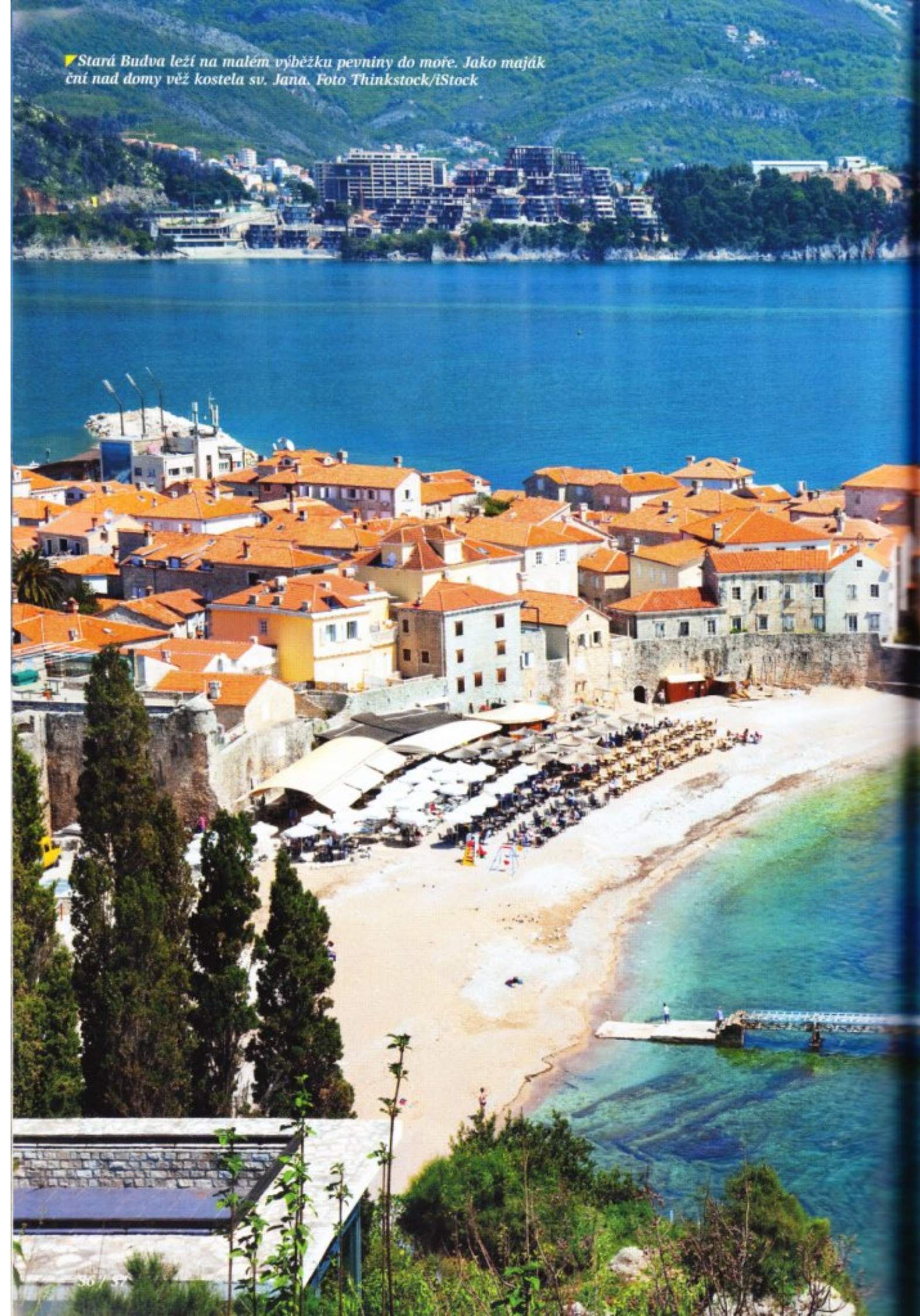
▼ Na konci výjezdu na Jezerský vrch vás čeká opravdu královská odměna.

Foto Katka Lhotová, CK Adventura

▼ Pohled z ptačí perspektivy na boku Kotorskou při závěrečném sjezdu k moři.

Foto Jaroslav Lhota, CK Adventura

▼ Stará Budva leží na malém výběžku pevniny do moře. Jako maják ční nad domy věž kostela sv. Jana. Foto Thinkstock/iStock

Budva

Černohorské pobřeží se v dubnu 1979 zachvělo silným zemětřesením o síle sedmi stupňů Richterovy škály. Jedním z nejpostiženějších měst se stala historická Budva. Pouhých deset vteřin otřesů těžce poničilo domy i hradby, které zde stály půl tisíciletí. Budva se z těchto škod vzpamatovala dlouhá léta.

Starý grad prošel důkladnou a citlivou rekonstrukcí, a tak při jeho prohlídce už nenajdete místo, které by nešťastný rok 1979 připomínalo. A paradoxně právě ničivé přírodní síly odkryly do té doby neznámou minulost Budvy. Archeologové ve městě objevili pozůstatky hradeb z helenistického a římského období i další doklady starého osídlení. O Budvě se poprvé zmínil Sofoklés, jenž její založení připsal Ilyřům. Od Řeků převzali ve 2. stol. kontrolu nad pobřežím Římané a z Budvy se stalo obchodní, náboženské a kulturní středisko jižního Jadranu.

Stará Budva se rozkládá na malém výběžku pevniny do moře, proti ostrůvku sv. Mikuláše.

Nevyniká památkami první kategorie, nadchne vás ale zvláštní atmosférou starobylého města. Zvláštní kouzlo jí dodávají mohutné hradby, vybudované hlavně ve 14. a 15. stol., kdy patřila Benátčanům. Obepínají celý poloostrov a svírají soubor nádherných historických budov. Za nejimpozantnějšími ze sedmi hradebních bran, Pevninskou a Mořskou, začíná spleť úzkých křivoláckých uliček, průchodů a malých náměstí. Jejich dláždění rozpálené letním sluncem a ošoupané podrážkami tisícovek návštěvníků se leskne, až pálí do očí. K návštěvě vás lákají butiky s módním zbožím a obchůdky se suvenýry, příjemné posezení nabízejí desítky kavárniček a restaurací, kde letní večery u láhve vína v romantických kulisách starých kamenných domů často končí až nad ránem.

Nejstarší památky najdete v jižní části historického centra. Přehlédnout nemůžete věž kostela sv. Jana, která je vidět snad ze všech koutů města a i díky tomu se stala jeho symbolem. V druhé polovině 19. stol. byla připojena ke starší stavbě, založené zřejmě již v 7. stol., ale později mnohokrát přestavované, zejména po velkém zemetřesení roku 1667. V kostele se dochovala díla benátských malířů a ikony z 15.–17. stol. Úzká ulička odděluje kostel od budovy v pseudogotickém stylu, která dříve sloužila jako biskupský palác. Upoutá vás i kostel sv. Trojice z počátku 19. stol., nápadný svými rozměry a fasádou, na níž se střídají pruhy různobarevných kamenů. Na samém jižním okraji poloostrova stojí nejstarší budvanský kostel Panny Marie na mysu, který pochází z roku 840, a citadela, jejíž současná podoba je výsledkem přestavby v době rakousko-uherské nadvlády. Vstoupíte do ní po mohutných kamenných schodech. Archeologové zde odkryli fresky a pozůstatky termálních lázní ze 4. stol. Z terasy máte pěkný výhled na všechny strany: volné moře,

ostrov sv. Mikuláše, Stari grad, pláže i moderní Budvu, jejíž obytná zástavba se zvedá od moře po svazích hor. Zákoutí Budvy si také dobře prohlédnete přímo z hradeb. Umožňují nahlédnout do dvorků a malých zahrádek, na nichž bují středomořská vegetace. Palmy, citrusovníky a vinná réva vytvářejí stinné kouty, v nichž obyvatelé města odpočívají na lavičkách. Z výšky vidíte zblízka dekorativní prvky kolem oken domů a labyrint uliček působí ještě zajímavěji, než když jimi procházíte.

Za hradbami starého města se rozprostírá moderní turistické letovisko s hotely, plážemi a promenádami, jedno z nejoblíbenějších v Černé Hoře. Na nejbližší pláž je to doslova skok. Když projdete vraty v hradební zdi, ocitnete se na čisté městské pláži s oblázky. Chodník vytesaný ve skále odtud vede kolem hotelu Avala k dvojici pláží Mogren spojených tunelem. Nesou jméno španělského námořníka, který zde ztroskotal se svou lodí. Pokrývá je hrubý písek a tyčí se nad nimi vysoké skalní útesy. Budvanská riviéra nabízí milovníkům koupání a slunění ty nejkrásnější pláže široko daleko. Patří k nim i proslulá Slovenská pláž, jež se v délce 1600 m táhne v mírném oblouku od městského přístavu na jih od města. Údajně ji tak už ve 30. letech minu-

lého století pojmenovali českoslovenští turisté, kteří trávili dovolenou v Budvě, a název široké oblázkové pláže se zachoval dodnes. Za krásným a klidným koupáním si můžete vyjet lodí na protilehlý ostrůvek sv. Mikuláše, na němž se nacházejí ruiny stejnojmenného kostelíku. Ostrov je hustě porostlý vegetací, tři písčité pláže mají dohromady délku 840 m, nejoblíbenější leží na jižní straně.

Když se od Slovenské pláže vydáte pěšky směrem do vnitrozemí a projdete novou Budvou až na její severní okraj, dostanete se ke klášteřu Podostrog, obehnanému hradbami se střílnami. Kdysi dávno byl v zimních měsících rezidenčí černohorských vládců, údajně si ho oblíbil zvláště kníže Petr II. Petrović-Njegoš. Malebný klášter leží ve výšce kolem 300 m n. m., a tak se odtud můžete kochat pohledem na blankytnou hladinu Jadrana a jeden z jeho klenotů, budvanský Stari grad.

Jaroslav Skalický

▼ *Uzkými uličkami staré Budvy, rozpálenými sluncem, procházejí v létě tisíce turistů. K návštěvě je lákají restaurace, galerie a obchůdky se suvenýry.*

Foto Jaroslav Skalický

▼ *Městská pláž nabízí romantické koupání pod hradbami.*

Foto Jaroslav Skalický

▼ Výjimečná poloha klášteřa Ostrož uprostřed skáliného masivu vyvolávala mezi věřícími řadu dohadů. Foto Thinkstock/iStock
▼ Interiér dotruřité kostela je bohatě vyzdoben freskami. Foto Jaroslav Skalický

Ostrožský klášter

V zástupu mnoha desítek lidí pomalu vystupujeme k chrámu. Na konci dlouhého schodiště vcházíme do malé nízké zčernalé kaple. Před relikviářem s ostatky svatého Vasilije Ostrožského zvaného též Divotvůrce nabízí pravoslavný kněz k políbení velký kříž.

Ostatky mají podle věřících zázračnou moc a pomáhají i v případech, s nimiž si moderní lékařská věda neumí poradit. Uloženy jsou v klášteře Ostrog, který má dolní a horní část a je nejvýznamnějším poutním místem křesťanů pravoslavného vyznání v Černé Hoře a zároveň jedním z nejuctívanějších v celém ortodoxním světě. Už samotnou polohu Horního kláštera, který je zasazen do kolmé stěny skalního masivu vysoko nad údolím řeky Zety jižně od Nikšiče, pokládají věřící za zázračnou.

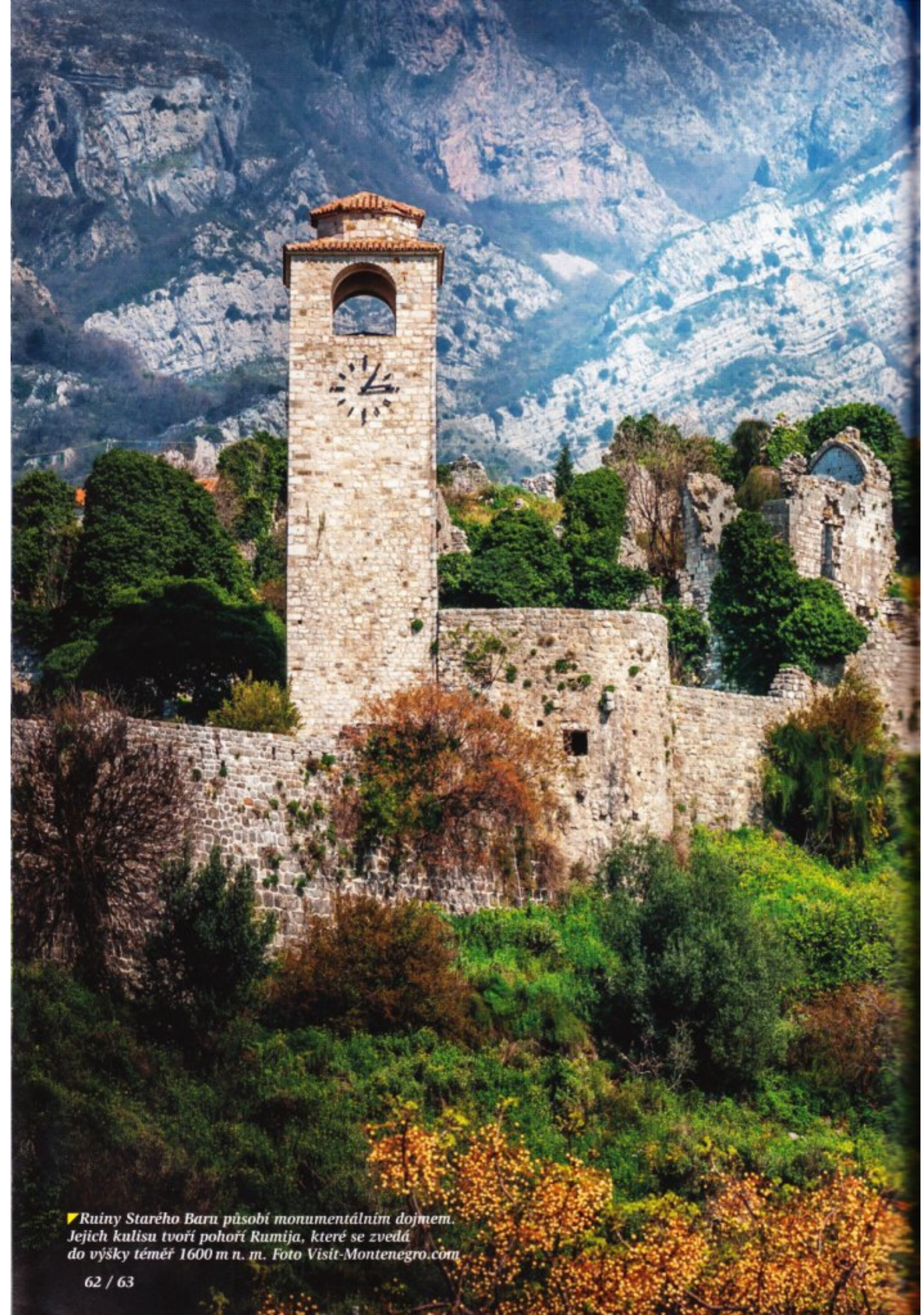
Svatý Vasilij Ostrožský, občanským jménem Jovanović, se narodil v roce 1610 v dnešní Hercegovině. V mladém věku vstoupil do kláštera v Trebinje, kde se stal později metropolitou. Když klášter vypálili a zničili Turci, přenesl rezidenci metropolitů do Ostrogu, kde v roce 1665 založil klášter ve skále. Tento horní klášter patří k nejsvráznějším sakrálním stavbám v Černé Hoře. Svým vzhledem a polohou připomíná některé řecké kláštery. Do dvou jeskynních prostor jsou vestavěny dva nevelké kostely vyzdobené freskami. Dolní kostel, v němž jsou uloženy ostatky světce, je zasvěcený Uvedení přesvaté Bohorodičky do chrámu, schody pak vedou do bělostného horního kostela Povýšení sv. Kříže s výraznou zvonící. Vysoko nad ním, na vrcholku skalního masivu, je umístěn zdaleka viditelný veliký bílý kříž. Právě horní klášter je díky uloženým relikviím sv. Vasilije považován za hlavní pamětihodnost celého ostrožského komplexu. Z jeho terasy je krásný výhled na nížinu Bjelopavlíca. Zdejší raritou je keř vinné révy, který tady po smrti Vasilije vyrostl doslova z kamene a dodnes rodí, ačkoli přírodní podmínky jsou pro jeho růst velmi nepříznivé. Dolní klášter, nacházející se asi o sto výškových metrů níž, byl postaven na začátku 19. stol.

Vasilij proslul jako léčitel, o jeho zázračných činech koluje spousta příběhů. Zemřel v Ostrogu v roce 1671 a krátce po své smrti byl prohlášen za svatého. Ostrožský klášter vždy hrál významnou úlohu v dějinách Černé Hory. Byl střediskem odporu proti tureckým vetřelcům, kteří se chtěli zmocnit uctívaných ostatků sv. Vasilije. Několikrát museli černohorští bojovníci přenést světcovy ostatky do bezpečí do hlavního města Cetinje, protože hrozilo, že Turci klášter obsadí a ostatky zničí. V roce 1941 klášter naopak sloužil jako úkryt pro státní zlato z trezoru tehdejšího jugoslávského království a o rok později tady černohorští vlastenci rozhodli o budoucnosti Černé Hory v Titově federativní Jugoslávii.

Ke sv. Vasiliji putovaly tisíce věřících již za jeho života a se svými prosbami o uzdravení nebo o pomoc v tíživých životních situacích se na něho obracejí stále. Více než polovinu návštěvníků tvoří Černohorci a Srbové, pro něž je klášter velkým náboženským symbolem. Největší pouť k sv. Vasiliji se koná v jeho svátek 12. května, kdy před vchodem do kláštera čeká dvacetitísícový zástup poutníků na možnost vstoupit do svatyně, poklonit se ostatkům světce a případně odevzdat papírek s napsanou prosbou, kterou pak kněží předčítají při modlitbách. Jakmile při bohoslužbách zazní jméno světce, je zvykem povstat, pokřížovat se a říct: „Slava mu i milost“. Každoročně klášter navštíví kolem milionu lidí. Mnozí přicházejí pěšky, někteří bosí nebo cestu z dolního do horního kláštera absolvují po kolenou. Součástí kláštera je *konak*, kde bydlí mladí mniši, velká knihovna, střední teologická škola, další pomocné budovy a také ubytovna pro poutníky. Zvláštní prostor je určen pro pálení svíček. Na jedné straně zčernalé místnosti za živé, na druhé straně na památku zemřelých. V ostrožském klášteře tak činí lidé nejen pravoslavného vyznání.

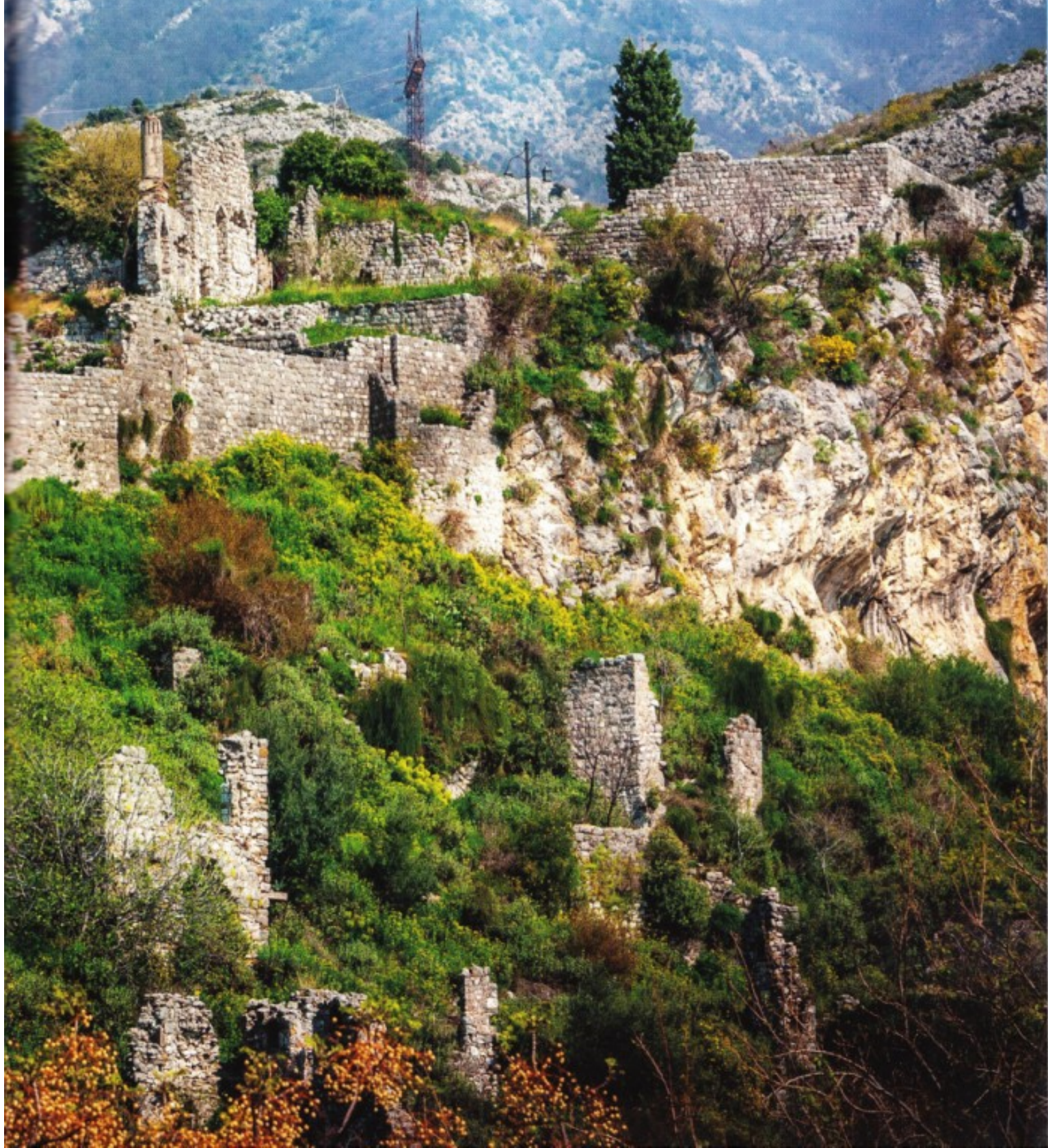
Jaroslav Skalický

▼ Ruiny Starého Baru působí monumentálním dojmem. Jejich kulisu tvoří pohorie Rumija, které se zvedá do výšky téměř 1600 m n. m. Foto Visit-Montenegro.com

Podle pověsti mohli obyvatelé Baru uzavřít sňatek, až když vlastnoručně zasadili alespoň deset olivovníků. Zdejší kraj je pěstováním oliv proslulý, v okolí města se rozkládají rozlehlé háje. U obce Mirovica roste strom, který byl údajně zasazen před více než 2000 lety, a měl by tedy patřit k nejstarším olivovníkům na světě.

Stari Bar

Bar je největším městem v jižní části černo-horského pobřeží. Byl založen až ke konci 19. stol., kdy se Černohorci konečně zbavili Turků, a stal se důležitým hospodářským centrem země. K jeho rozvoji napomohla železnice, otevřená po 25 letech výstavby v roce 1976, jež spojuje Bar s Podgoricou, severem země a Bělehradem. Představuje unikátní stavitelské dílo s 250 tunely a více než 200 mosty, díky nimž překonává náročný horský terén. Zaslouhou železnice vzrostl i význam barského přístavu. Turisticky město nijak zvlášť atraktivní není. Ve čtvrti Topolica byl v roce 1885 postaven terakotově zbarvený palác, rezidence černo-horského krále Nikoly I., kde přijímal vzácné hosty připlouvající po moři. Hezkou budovu, v níž dnes sídlí muzeum, obklopuje arboretum se vzácnými dřevinami. Kolem ní prochází pobřežní promenáda, jež lemuje městskou pláž. Na ni navazují další pláže, ať již Královnina nebo Červená.

Historickým předchůdcem Baru je starobylé opevněné městečko Stari Bar, jehož návštěvu si nenechají ujít žádní turisté, kteří v letoviscích na blízkém pobřeží tráví svou dovolenou. Stari Bar leží ve vnitrozemí, několik kilometrů od moře. Byl postaven na skalním ostrohu Londža, na úpatí pohoří Rumija s nejvyšší vrcholem 1593 m n. m. Ze tří stran ho chrání nepřístupné útesy, na západní straně hradby. Strategicky výhodné místo si vyhlédli již kolem roku 800 př. n. l. Ilyrové a vybudovali zde hradiště. Římané nechali později ilyrskou osadu zpustnout a svoje město si postavili blíž u moře. Na původním místě pak v 6. stol. vystavěl opevněné sídlo byzantský císař

► *Některé památky v Starém Baru prošly rekonstrukcí, většina jich však stále chátrá, zarůstá trávou a rozpadá se. Foto Jaroslav Skalický*

Justinián, později se Stari Bar stal jedním z nejdůležitějších opěrných bodů knížectví Zeta. Jeho obyvatelé se živilí pěstováním oliv, obchodem se solí a řemesly. V 15. stol. Bar opevnili Benátčané, přesto však padl do rukou Turkům, kteří ho okupovali až do 19. stol. Město rozšířili o parní lázně, prachárnu, zvonici a hlavně o akvadukt, který zásoboval Stari Bar pitnou vodou z horského pramene vzdáleného tři kilometry.

Když museli Černou Horu po roce 1878 Turci opustit, vyhodili do povětří sklady střelného prachu umístěné v opuštěném románském kostele a v katedrále. Výbuch rozmetal celé město a zničil přes dvě stovky budov, postavených původně z otesaných kamenných kvádrů do výšky jednoho nebo dvou poschodí. Až do roku 1979, kdy zkázu města dokonalo zemětřesení, byl Stari Bar městem duchů. Velká obnova Baru po přírodní pohromě vzkřísila i řadu budov ve Starém Baru, které byly částečně rekonstruovány nebo zakonzervovány. Patří k nim arcibiskupský palác z 15. stol. s dochovanými freskami, část opevnění, věž s hodinami, malé kostely sv. Kateřiny a sv. Venerandy a hlavně akvadukt. Většina staveb zůstává v troskách. Návštěvníci mezi nimi procházejí po křivolakých uličkách, mezi balvany a schody prorůstá tráva. Stari Bar je pozoruhodným muzeem pod širým nebem na neobyčejně atraktivním místě: ze severu se nad ním zvedá úchvatný masiv Rumije, jižním směrem se rozprostírá zelené údolí s tisíci olivovníky a západně se modrá moře.

Jaroslav Skalický

Čím víc se přibližujete k jižní hranici Černé Hory, tím častěji se vám připomíná vůně Orientu. Přinejmenším tím, že vám místní lidé na tabulích u silnice nabízejí ubytování v apartmánech nejen černohorským slovem sobe a německým Zimmer, ale také albánským dhoma. Svérázný Ulcinj, přilepený na hranicích s islámským sousedem, je nejjihnějším městem na černohorské riviéře.

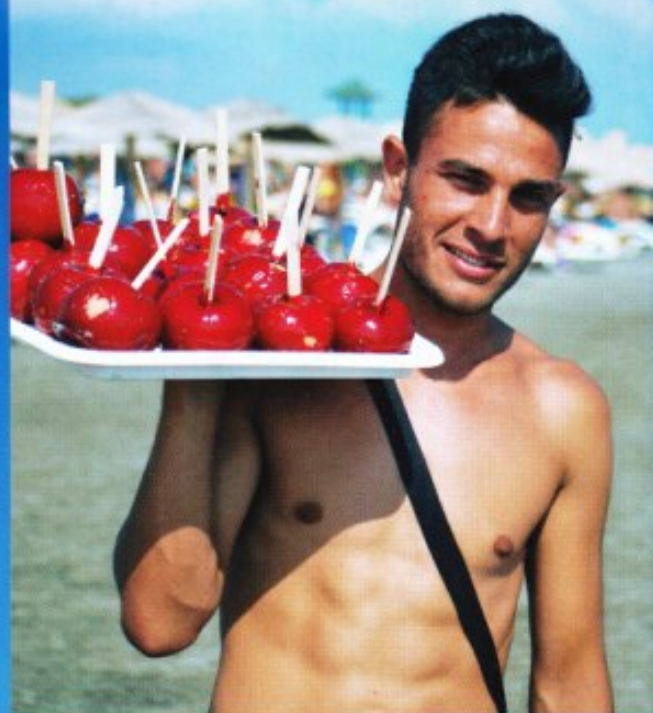
Pirátský Ulcinj

Před návštěvou Ulcinje se zastavte v hluboké zátocce Valdanos, která leží jen pár kilometrů před ním. Má tvar podkovy a ohromí vás svou nádherou, bílými oblázky, průzračným mořem a klidem. Hraje také roli v historii Ulcinje. Když Turci prohráli velkou námořní bitvu u Lepanta, poskytli prý Ulcinj čtyřem stovkám pirátů, kteří bojovali na jejich straně. Piráti však azylu nevyužili k odpočinku, jak Turci zamýšleli, ale z nedaleké osady Valdanos ve stejnojmenné zátocce si vytvořili opevněnou základnu s přístavem, odkud podnikali své loupeživé výpravy. Další

▼ *Lodní taxíky vozí turisty z přístavu v Ulcinji až na Velkou pláž. Sto metrů široký pás jemného písku se podél moře táhne v délce 13 km*

verze pirátského příběhu říká, že Turci piráty ze severní Afriky pozvali, aby přepadali obchodní lodě Benátské republiky, ale také osady a města na Jadranu a přilehlých ostrovech. Ať tak či onak, byla to zřejmě nejdivočejší éra v dějinách Ulcinje. Piráti získali takovou moc, že drancovali osady na jaderském pobřeží, přepadali a olupovali všechny lodě plující od delty Neretvy až po Korfu, včetně osmanských. Jejich řádění zastavil až společný postup turecké a benátské vlády. Společné loďstvo přepadlo osadu Valdanos, námořníci zapálili domy i lodě pod pirátskou vlajkou a část jejich posádek pobili. Mimochodem, Valdanos se v 60. letech minulého století zalíbil jugoslávskému vojenskému námořnictvu, které v zátocce

chráněné skalisky chtělo vybudovat námořní základnu. V celém okolí zabrali lidem olivové háje a lokalitu uzavřeli. Nakonec místo základny začala armáda stavět luxusní rekreační středisko pro vojáky a jejich rodiny. Až po rozpadu Jugoslávie se zátoka otevřela veřejnosti. Místo

▼ Na pláži přijde občerstvení vždy vhod
 ▼ Pohled od malého přístaviště v Ulcinj na Městskou pláž lemovanou množstvím kaváren, čajoven a malých restaurací, v nichž podávají jídlo s orientálním přídechem

ale stále spravuje armáda, a tak se připravte na to, že vás u brány na příjezdové cestě muži z ochranky požádají o pas.

Piráti obchodovali i s otroky, které přiváželi hlavně z Itálie a Dalmácie. Otroky obyvatelé Ulcinje nepoužívali na práci, drželi je ve svých domech jako vězně a požadovali za ně výkupné od jejich příbuzných. Do Ulcinje se dostali i afričtí otroci, kteří pracovali v zemědělství nebo na moři. Malá komunita jejich potomků žije údajně v Ulcinji dodnes. Otrokářský trh se nacházel na náměstí před mešitou ve starém městě, jež se rozkládá na skalnatém ostrohu a od moře ho chrání vysoké opevnění. Orientálním dojmem na vás zapůsobí od prvního okamžiku, nemusíte ani zaslechnout muezzina. Ráz mu vtiskli Turci, kteří město dobyli v roce 1571. Za turecko-ruských válek tady kotvili svou jedinou významnou flotilu o síle čtyř stovek lodí.

ZELENÝ OSTROV MENORCA

- ★ panenské pláže
- ★ báječná dovolená
- ★ nádherná příroda

**Přímé lety
z Prahy**

**8 dní s polopenzí
již od 15 490 Kč**

www.eximtours.cz

V místních loděnicích pracovali nejlepší stavitelé lodí z Dubrovníku a Korčuly. Významnou památkou na dobu turecké nadvlády je hodinová věž z poloviny 18. stol. Ve starém městě najdete také tureckou kašnu. V Benátském paláci sídlil místodržitel mocné středomořské republiky a později zástupce spravující město pro turecké vládce. Stejně jako palác Balšićů byl přeměněn na luxusní hotel. Starému městu ale především dominuje věž Balšićů, bohaté rodiny z oblasti Skadaru, pro kterou byl Ulcinj na přelomu 14. a 15. stol. hlavním sídlem. Dnes je ve věži umělecká galerie. Třistaleté období turecké nadvlády připomíná v Ulcinji také několik mešit, Pašova stojí kousíček od městské pláže. Kolem ní se vedle sebe tísní bezpočet kaváren, čajoven a malých restaurací, v nichž více než jinde voní jídla turecké provenience. V mešitu přeměnili Turci v době své nadvlády i katedrálu sv. Nikoly. Pravoslavným kostelem se stala znovu v roce 1890. V úzkých uličkách starého města, které si zachovaly svůj středověký ráz, najdete obchůdky s ručně zpracovaným stříbrem a zlatem, keramikou, výrobky z kůže a dřeva. Z města se sem dostanete Horní, z přístaviště Dolní bránou.

Ulcinj je snad jediným černohorským přímořským letoviskem, které se místo velkolepé kulisy hor na vnitrozemské straně musí spokojit s převážně jen mírně kopcovitou zemědělskou krajinou. Díky mimořádně teplému podnebí tady lidé pěstují citrusy, granátová jablka, meruňky, broskve, melouny, vinnou révu a spoustu zeleniny. Svoje výpěstky prodávají v bezpočtu stánků u silnic, ať jsou to dřevěné budky nebo jen stolky se slunečníky. Obchodníci neradi vracejí drobné, raději vám pár říků přidají. Ulcinj je díky teplému klimatu s průměrnou teplotou 26 °C a mnoha plážím oblíbeným letoviskem. Ke koupání zde objevíte spoustu možností. Na Městskou neboli Malou pláž narazíte přímo v centru, pod starým městem. Táhne se v délce 600 m od hradeb až po skalní ostroh a v létě je přeplněná. Mnohem více prostoru najdete na Velké pláži, jež začíná přibližně 5 km jižně od města. Měří zhruba 13 km, její šířka se pohybuje mezi 40 až 60 m. Pokrývá ji jemný písek s velkým obsahem jódu a dalších prvků, a tak má prý léčivé účinky, zvláště příznivě působí při nemocech pohybového ústrojí. Pláž má velmi pozvolný přístup do moře, děti jsou z toho nadšené, pořádně si ale zaplavete až několik desítek metrů od břehu.

V ústí řeky Bojany, za níž už je Albánie, leží ostrov Ada Bojana, spojený s Velkou pláží mostem. Tamní asi 3 km dlouhou pláž s jemným pískem si oblíbili naturalisté. Díky větru, který tady v odpoledních hodinách fouká téměř každý den, poskytuje také velmi dobré podmínky vyznavačům vodních sportů, především windsurfingu, vodního lyžování nebo jachtingu. Ústí Bojany je rájem rybářů, ale i milovníků dobrého jídla. U západního říčního ramene najdete tradiční dřevěné restaurace, z nichž mnohé stojí na kůlech zaražených do vody. Pochutnáte si v nich na rybách a dalších místních specialitách. Rybáři k lovu používají velké sítě čtvercového tvaru, zavěšené na dlouhých bidlech. V pravý čas je ponoří do vody, a když nad nimi plují ryby, sítě zvednou nahoru. Na nejjižnějším cípu Černé Hory si také dopřejte romantická svítání, kdy můžete pozorovat, jak se sluneční kotouč znenadání vyhoupne na oblohu, aby celý den dělal společníka tisícům turistů, kteří sem právě kvůli tomu přijeli.

Text a foto Jaroslav Skalický